

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 21 lutego 2017 r.

Poz. 835

UCHWAŁA NR XXII/129/2017 RADY POWIATU LEGNICKIEGO

z dnia 9 lutego 2017 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Legnickiego na lata 2017-2020”

Na podstawie art. 4 ust 1 pkt 7 i art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 814 ze zm.¹⁾) w związku z art. 87 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.²⁾), po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Legnickiego na lata 2017-2020”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Legnickiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Powiatu Legnickiego:
A. Kostuń

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wskazanej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2016r. poz. 1579

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wskazanej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2015r. poz. 397, poz. 774, poz. 1505, z 2016r. poz. 1330, poz. 1887

Załącznik do Uchwały Nr XXII/129/2017

Rady Powiatu Legnickiego

z dnia 9 lutego 2017 r.

*Program opieki nad zabytkami powiatu legnickiego
na lata 2017 - 2020*

Spis treści

Wstęp	3
I. Uwarunkowania prawne	4
1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	4
2. Organy ochrony zabytków	8
3. Zadania i kompetencje organów powiatu w zakresie opieki nad zabytkami	11
II. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego	14
1. Założenia wynikające z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	14
III. Program opieki nad zabytkami powiatu legnickiego a plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego i akty prawa miejscowego	21
IV. Charakterystyka dóbr kultury w powiecie legnickim i stan ich zachowania	23
1. Krajobraz kulturowy	23
2. Zabytki archeologiczne	32
3. Zabytki nieruchome	35
4. Zabytki ruchome	41
5. Szlaki turystyczne	43
V. Zabytki nieruchome stanowiące własność powiatu legnickiego	52
1. Pobenedyktyński zespół klasztorny w Legnickim Polu Dom Pomocy Społecznej	52
2. Charakterystyka zespołu pałacowego wraz z parkiem w Brenniku użytkowanego przez Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych „Prząśnik”	58
VI. Zadania z zakresu opieki nad zabytkami realizowane w latach 2011 – 2015	62
VII. Cele i zadania programu opieki nad zabytkami powiatu legnickiego na lata 2017 – 2020	64

Wstęp

„Program opieki nad zabytkami powiatu legnickiego na lata 2017 – 2020” został opracowany celem realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. Zgodnie z art. 87 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy zarząd powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje rada powiatu. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji zarząd powiatu sporządza, co dwa lata sprawozdanie, które następnie przedstawia radzie powiatu.

Główne cele programów opieki nad zabytkami zostały określone w art. 87 ust. 4 ustawy w następujący sposób:

- 1) Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Formułując „Program opieki nad zabytkami powiatu legnickiego na lata 2017– 2020” przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków powiatu, m. in. opieki nad zabytkami, do których powiat legnicki posiada tytuł prawny oraz zarysowano ogólną politykę powiatu legnickiego w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym kompetencji poszczególnych gmin i praw właścicieli.

I. Uwarunkowania prawne

1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

W polskim ustawodawstwie zagadnienia związane z zabytkami regulują następujące akty prawne:

Ustawy:

- 1) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015r. poz. 397, poz. 774, poz. 1505)
- 2) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (Dz. U. z 2015 r. poz.1774, z 2016r. poz. 66, poz. 1250, poz.1271).
- 3) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - *prawo budowlane* (Dz. U. z 2016 r. poz. 290, poz. 961, poz. 1250, poz.1165)
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 778, poz. 904, poz. 961, poz. 1250).
- 5) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2016 r. poz. 672, poz. 903, poz. 1250).

Rozporządzenia:

- 1) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. *w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1789).
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. *w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2014r. poz. 339).
- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. *w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. *w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami"* (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304).

- 5) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. *w sprawie wywozu zabytków za granicę* (Dz. U. Nr 89, poz. 510).
- 6) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. *w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. Nr 113, poz. 661).
- 7) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. *w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
- 8) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. *w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych* (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Inne:

- 1) Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564).
- 2) Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190 i 191).

Podstawowe regulacje w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zostały zawarte w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014r. poz. 1446 ze zm.), która w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z prawną ochroną zabytków. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

W myśl zapisów ustawy **ochrona zabytków** polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Jednocześnie w art. 5 ustawy zdefiniowane zostaje pojęcie **opieki nad zabytkami**, która sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega przede wszystkim na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Artykuł 3 ustawy podaje definicję zabytku rozumianego jako nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W myśl regulacji ustawowej ochronie i opiece podlegają, bez względu na ich stan zachowania:

- 1) **zabytki nieruchome** będące w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi;
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
 - c) dziełami architektury i budownictwa;
 - d) dziełami budownictwa obronnego;
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
 - f) cmentarzami;
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 2) **zabytki ruchome** będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
 - e) materiałami bibliotecznymi;
 - f) instrumentami muzycznymi;
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 3) zabytki **archeologiczne** będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
 - b) cmentarzyskami;
 - c) kurhanami;
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać **nazwy** geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W myśl art. 9 ustawy do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Ponadto do rejestru może być także wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji

wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Jednocześnie Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Szczególną formą ochrony jest uznanie zabytku za pomnik historii. Na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury.

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art.18 ustawy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się również przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ustalenia te dotyczą w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych.

2. Organy ochrony zabytków

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 poz. 1446 ze zm.) w art. 89 wymienia organy ochrony zabytków, tj. ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków oraz wojewodę, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Zgodnie z art. 90 ustawy Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury

i ochrony dziedzictwa narodowego. Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy w szczególności:

- 1) opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 3) podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
- 4) prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- 5) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 7) sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- 8) promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
- 9) organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- 10) organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
- 11) opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami";
- 12) współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
- 13) organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 14) podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- 3) prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- 4) wydawanie zgodnie z właściwością decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- 8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- 9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do zadań Rady Ochrony Zabytków należy wydawanie opinii w sprawach dotyczących w szczególności:

- 1) założeń do projektu krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i projektu tego programu;
- 2) oceny realizacji zadań wynikających z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w odniesieniu do zabytków;
- 3) ochrony pomników historii;
- 4) projektów aktów prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach. Główna Komisja Konserwatorska wydaje, w szczególności, opinie w sprawach:

- 1) stosowania metod, technologii i materiałów niezbędnych dla ratowania zabytków;

- 2) prawidłowości i zasadności planowanych oraz przeprowadzonych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- 3) sposobu i zasad postępowania w przypadku wystąpienia zagrożeń dla poszczególnych zabytków.

Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków działa jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy wojewódzkim konserwatorze zabytków.

Istotną rolę w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami odgrywa również Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, posiadający ośrodki regionalne w poszczególnych województwach. Ośrodki zajmują się problematyką rozpoznawania, dokumentacji i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3. Zadania i kompetencje organów powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu powiatowego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany przede wszystkim w dwóch ustawach:

- Ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym;
- Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 4 ust. 1 ustawy o samorządzie powiatowym zawiera generalną zasadę, że powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze podnadgminnym. Ustawodawca wymienia wśród 23 kategorii zadań publicznych powiatu kulturę oraz ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Katalog ten ma charakter zamknięty, a jedynie przepis ustawy szczególnej może go rozszerzyć.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art.103 określa wyłączne kompetencje starosty w zakresie powierzania opiece społecznym opiekunom zabytku. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora starosta ustanawia społecznych opiekunów zabytków lub cofa takie ustanowienie. Równocześnie starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków. Osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków, natomiast osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego

opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna.

Na mocy art. 12 ustawy starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. W przypadku gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Ustawodawca w art. 81 dopuszcza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;

- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Kwotę dotacji można zwiększyć do 100% w przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy. Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

II. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

1. Założenia wynikające z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 u.o.z. W Krajowym programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych sferach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce;
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach;
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie diagnozy przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel główny krajowego programu a mianowicie **wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.**

Cel główny Programu jest wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Każdy z celów szczegółowych podzielony jest na kierunki działania.

CEL SZCZEGÓŁOWY NR 1.

Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce:

Kierunek działania 1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C).

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Przygotowanie list zabytków wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), które nie istnieją, zostały przeniesione do muzeów, lub utraciły wartości uzasadniające ich wpis do rejestru zabytków;
- b) Opracowanie wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków (GKZ) odnośnie standardu dokumentacji dotyczącej obiektów nieistniejących, przeniesionych do muzeów oraz standardu dokumentacji obiektów, które utraciły wartości uzasadniające ich wpis do rejestru; Przekazanie list obiektów do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) wraz z wytycznymi GKZ do realizacji – opracowywanie i przekazywanie do MKiDN dokumentacji tych obiektów;
- c) Realizacja przez MKiDN procedury skreślenia z rejestru obiektów nieistniejących, przeniesionych do muzeów oraz obiektów, które utraciły wartości zabytkowe.

Kierunek działania 2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Przygotowanie dokumentacji niezbędnej dla ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego;
- b) Przeprowadzenie konsultacji i złożenie projektu ustawy ratyfikacyjnej do Sejmu RP;
- c) Ocena stanu ochrony dziedzictwa podwodnego w Polsce.
- d) Przygotowanie propozycji zmian legislacyjnych związanych z implementacją postanowień Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego w Polsce.

Kierunek działania 3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Powołanie zespołu eksperckiego GKZ dla wypracowania założeń standardów konserwatorskich dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych – w oparciu o istniejące struktury Rady Ochrony Zabytków i Głównej Komisji Konserwatorskiej;
- b) Konsultacje GKZ (przy udziale ekspertów) z WKZ, organizacjami branżowymi (Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków [ICOMOS], Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich,

Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, Polski Komitet The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage [TICCIH]), środowiskami akademickimi;

- c) Opracowanie instrukcji opisujących standardy konserwatorskie dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- d) Przygotowanie wytycznych GKZ dla WKZ określających standardy konserwatorskie dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- e) Szkolenia specjalistyczne w zakresie stosowania standardów konserwatorskich dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- f) Działania propagujące standaryzację działań ochronnych zgodnych z wytycznymi GKZ.

Kierunek działania 4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Przygotowanie wytycznych GKZ dla WKZ określających zakres i sposób ochrony obszarów wpisanych do rejestru zabytków zapewniający ochronę krajobrazu kulturowego, w szczególności historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz otoczenia zabytków wpisanych do rejestru;
- b) Analiza skuteczności ochrony obszarowej w ochronie zabytków wraz ze sformułowaniem wniosków de lege ferenda.

Kierunek działania 5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Sporządzenie analizy rozwiązań prawnych w ochronie zabytków ruchomych dla wybranych krajów europejskich;
- b) Przygotowanie raportu dotyczącego stanu ochrony prawnej oraz kierunków zmian w zakresie prawnej ochrony zabytków ruchomych w Polsce;
- c) Konsultacje ze środowiskami konserwatorskimi, muzealnymi, akademickimi oraz służbą konserwatorską w zakresie kierunków zmian w ochronie zabytków ruchomych w Polsce;
- d) Przygotowanie założeń zmian legislacyjnych w zakresie ochrony zabytków ruchomych.

Kierunek działania 6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C).

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Opracowanie założeń metodologicznych dla raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C);
- b) Przeprowadzenie terenowych prac badawczych;
- c) Opracowanie i prezentacja kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C).

Kierunek działania 7. Realizacja badań w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Opracowanie programu realizacji prac AZP – analiza obszaru i liczby arkuszy AZP niezbędnych do przeprowadzenia badań wg przyjętych założeń;
- b) Przeprowadzenie prac terenowych w wytypowanych obszarach;
- c) Analiza zasobu ewidencyjnego – wypracowanie modelu działań w sferze ochrony dziedzictwa archeologicznego.

CEL SZCZEGÓŁOWY NR 2.

Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.

Kierunek działania 1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Wprowadzenie danych o zabytkach nieruchomości i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C) do infrastruktury informacji przestrzennej;
- b) Opracowanie i przekazanie do wojewódzkich konserwatorów zabytków wytycznych GKZ dotyczących weryfikacji i aktualizacji danych zgromadzonych w infrastrukturze informacji przestrzennej;
- c) Opracowanie wytycznych dotyczących uwzględnienia zabytków objętych ewidencją w infrastrukturze informacji przestrzennej;

d) Opracowanie propozycji zmian prawnych zapewniających bieżącą aktualizację danych w infrastrukturze informacji przestrzennej dotyczących zabytków.

Kierunek działania 2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.

Do zadań tego kierunku należy:

a) Opracowanie Kodeksu Dobrych Praktyk komunikacji społecznej dla organów ochrony zabytków w zakresie informowania właścicieli zabytków oraz społeczności lokalnych o celu i powodach podejmowania decyzji administracyjnych.

Kierunek zadania 3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.

Do zadań tego kierunku należy:

a) Opracowanie materiałów szkoleniowych dla pracowników organów ochrony zabytków;

b) Wdrożenie programu stałych szkoleń w zakresie procedur administracyjnych i przepisów ochrony zabytków;

c) Organizacja warsztatów specjalistycznych;

d) Przeprowadzenie kompleksowego audytu jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.

Kierunek 4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Do zadań tego kierunku należy:

a) Przygotowanie i prowadzenie portalu informacyjnego dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków;

b) Cykl szkoleń dotyczących zarządzania dziedzictwem w samorządzie;

c) Wsparcie samorządu terytorialnego przy tworzeniu dokumentów planistycznych poprzez opracowanie studiów ochrony wartości kulturowych, opracowanie wytycznych dla tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami oraz zasad przygotowania i treści planu ochrony parku kulturowego.

CEL SZCZEGÓŁOWY NR 3.

Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Kierunek działania 1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Przygotowanie dokumentacji niezbędnej dla ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa;
- b) Przeprowadzenie konsultacji i złożenie projektu ustawy ratyfikacyjnej do Sejmu RP;
- c) Przygotowanie propozycji zmian legislacyjnych związanych z implementacją postanowień Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa w Polsce.

Kierunek działania 2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych. Do zadań tego kierunku należy:

- a) Podjęcie współpracy z TVP i Polskim Radiem w sprawie większego nasycenia kanałów regionalnych treściami promującymi lokalne dziedzictwo kulturowe w programach emitowanych przez radio i telewizję w ramach misyjności mediów publicznych;
- b) Podpisanie porozumienia pomiędzy Generalnym Konserwatorem Zabytków a Państwowym Instytutem Sztuki Filmowej dotyczącego opracowania i ogłoszenia corocznego konkursu GKZ na film dokumentalny budujący świadomość społeczną wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania 3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Digitalizacja oraz publikacja w Internecie informacji o zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- b) Udostępnienie informacji o zabytkach na urządzenia mobilne umożliwiającym planowanie wyjazdów turystycznych;
- c) Rozwój i utrzymanie repozytorium cyfrowego przechowującego i publikującego w Internecie cyfrowe wizerunki zabytków;

d) Umożliwienie interakcji społeczeństwa w zakresie informacji o zabytkach, oceny ich stanu zachowania i zarządzania nimi oraz informowania o potencjalnym zagrożeniu lub zaistniałym zniszczeniu.

Kierunek działania 4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Do zadań tego kierunku należy:

- a) Ogłoszenie dorocznego konkursu GKZ dla właścicieli i posiadaczy zabytków na działalność edukacyjną angażującą obywateli w proces poznawania dziedzictwa lokalnego;
- b) Opracowanie materiałów edukacyjnych dla szkół w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- c) Opracowanie i publikacja podręcznika dobrych praktyk edukacyjnych organizowanych na rzecz dziedzictwa kulturowego.
- d) Koordynowanie Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce;
- e) Organizacja i prowadzenie programu „Wolontariat dla dziedzictwa” angażującego społeczności lokalne w proces właściwego zachowania zabytków.

III. Powiatowy program opieki nad zabytkami a plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego i akty prawa miejscowego.

Kierunki rozwoju polityki przestrzennej dla województwa dolnośląskiego zostały określone w „Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 roku” przyjętej przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą nr XXVIII/649/2005 z dnia 30 listopada 2005 r. , jak również w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego”. Plan określa cele strategiczne rozwoju przestrzennego województwa oraz cele, zasady realizacji i kierunki polityki przestrzennej dla podstawowych systemów zagospodarowania województwa, współpracy międzynarodowej oraz ustala priorytety polityki przestrzennej województwa i kierunki polityki przestrzennej dla obszarów problemowych. Program opieki nad zabytkami powiatu legnickiego na lata 2017-2020 zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto w planie ogólne zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami powiatu legnickiego na lata 2017-2020 zgodny jest również ze strategią rozwoju powiatu legnickiego na lata 2002-2017. W jego konstruowaniu wzięto również pod uwagę założenia wynikające z „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego”. W przyjętym przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą Nr XXIII/687/16 z dnia 28 czerwca 2016 r. Programie opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego określono, że celem nadrzędnym jest zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska. W programie wymienia się następujące cele operacyjne:

1. **Zasoby dziedzictwa kulturowego** - poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa;

2. **Tożsamość i społeczeństwo** - wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego;
3. **Zarządzanie** - efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów;
4. **Potencjał ekonomiczny** – wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia siły ekonomicznej województwa, instytucji i osób.

Na terenie powiatu legnickiego gminne programy opieki nad zabytkami posiadały Gmina Chojnów, Miasto Chojnów, Miasto i Gmina Prochowice, Gmina Kunice i Gmina Legnickie Pole. Obecnie gminy są w trakcie opracowywania nowych programów opieki nad zabytkami.

Spośród gmin z terenu powiatu legnickiego, gminną ewidencję zabytków sporządzili i przyjęli zarządzeniem wójta lub burmistrza, gmina Legnickie Pole oraz miasto i gmina Prochowice.

IV. Charakterystyka dóbr kultury w powiecie legnickim i stan ich zachowania.

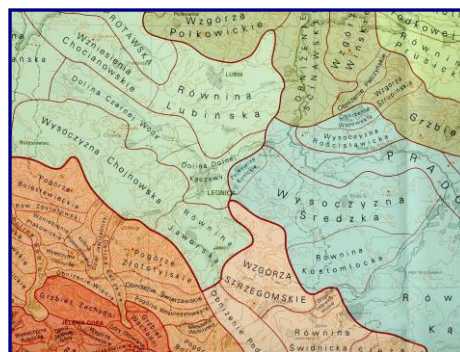
1. Krajobraz kulturowy.

Gdy mówimy o krajobrazie kulturowym, myślimy zwykle o fragmencie przestrzeni jako spójnej całości, o świecie przyrody, z którego ewolucyjnie wyłaniał się świat ludzki, o syntezie pierwotnych elementów przyrodniczych i tych, które wprowadzali przez wiele pokoleń osiedlający się i gospodarujący ludzie. Dlatego wśród elementów krajobrazu kulturowego wyróżnia się m. in. układy osadnicze i komunikacyjne, budownictwo, obiekty techniczne służące potrzebom lokalnym, wkomponowane w naturalne warunki szaty roślinnej, rzeźby podłoża oraz wód powierzchniowych, przestrzenne układy pól uprawnych, tradycyjne systemy gospodarki wodnej.

W krajobrazie kulturowym powiatu dostrzegamy z jednej strony ślady gospodarki przystosowawczej, współistnienia człowieka z przyrodą i jej harmonijnego przekształcania, ale też krajobraz miejski czy przemysłowy sztucznie kreowany, zwłaszcza po II wojnie światowej w dobie gospodarki socjalistycznej i globalnej, zrywający równowagę przyrody i przestrzeni formowanej przez pokolenia społeczeństwa agrarnego.

Położenie powiatu legnickiego.

Powiat legnicki leży w nizinnej części Dolnego Śląska i charakteryzuje się mało urozmaiconym krajobrazem ściśle związanym ze zlodowaceniem środkowopolskim. Prawie cały jego obszar obejmują dwa makroregiony: Nizina Śląsko-Łużycka (północno-zachodnia i centralna część powiatu) i Nizina Śląska (tereny w zachodniej części powiatu). W części południowo – wschodniej powiatu krajobraz urozmaicają Wzgórza Strzegomskie z wychodniami magmowych skał bloku przedsudeckiego. Na terenie powiatu występują złoża surowców skalnych, tj. bazalty i kwarcy, a także żwiry, piaski, glinki i ropy. W krajobrazie powiatu legnickiego przeważają tereny zdecydowanie równinne, związane z dolinami rzecznyymi. Najwyższy szczyt wysokościowy to tzw. „Zawały” o wysokości 262 m n.p.m., który znajduje się

w polodowcowym Wale Okmiańskim, a najniższy punkt terenu zlokalizowany jest przy ujściu Kaczawy do rzeki Odry - 94 m n.p.m. W osi Niziny Śląskiej płynie Odra i jej dopływy. Odra jest tu typową rzeką meandrującą, a w okolicy Prochowic zachowały się pozostałości pierwotnego brzegu rzeki. Pradolina posiada podłoże skaliste z wyraźnymi garbami i depresjami, zasypnymi utworami trzeciorzędowymi. Równina Legnicka obejmuje płaskie aluwialne dno doliny Kaczawy i jej dopływów. Urozmaiceniem są jeziora wytopiskowe i wiele cieków wodnych o płaskich i szerokich dnach. Wysoczyzna Średzka to lekko sfalowany teren morenowy wznoszący się od 105 – 155 m n.p.m. W krajobrazie tym zaznaczają się dwa ciągi moreny końcowej o deniwelacjach dochodzących do 25 m. Pierwszy z nich występuje w okolicy Taczalina, a drugi w formie lobu przebiega na linii Cichobórz – Wągradno – Ruja. Na terenie powiatu legnickiego znajduje się jedyna w województwie dolnośląskim grupa jezior polodowcowych, zwana Pojezierzem Legnickim, a także jeziora powyroboiskowe w Rokitkach i Spalonej, stawy hodowlane w Dolinie Czarnej Wody (Niedźwiedzice, Goliszów, okolice Bieniowic). Największym akwenem jest jezioro Kunickie, które zajmuje ponad 95 hektarów wraz z Wyspą Mew – ostoją mewy śmieszki. Na jego obrzeżach znajdują się liczne stacje wodne i ośrodki wypoczynkowe, pola namiotowe oraz szkółki jazdy konnej. Część nabrzeża pozostawiono w stanie naturalnym z myślą o wędkarzach, część natomiast posiada bulwar z trasą spacerową. Jeziora o walorach turystycznych znajdują się również w Jaśkowicach Legnickich, Jakuszowie, Jezierzanach i Rokitkach. Dwa pierwsze są interesujące głównie dla amatorów wędkarstwa, Jezierzany i Rokitki są natomiast ukierunkowane głównie na rekreację przywodną i letni wypoczynek. Lasy występują jedynie w północnej części powiatu. Jest to pozostałość kompleksu Borów Dolnośląskich. Średnia lesistość powiatu, liczona jako odsetek powierzchni lasów i gruntów leśnych do ogólnej powierzchni powiatu wynosi 15,9%. Lasy w gminach powiatu są rozmieszczone nierównomiernie. Do najbardziej zalesionych gmin należą Prochowice (32,9%), Chojnów (20,5%) i Kunice (17,5%), natomiast do gmin o najniższym współczynniku lesistości zaliczamy Legnickie Pole (2,8%) i Ruję (3,3%).

W strategii rozwoju powiatu legnickiego przyjęto zasadę zrównoważonego rozwoju, która zakłada ochronę środowiska przyrodniczego i kulturowego, równomierny rozwój gospodarczy terenu nie zakłócający równowagi w naturze.

Przyroda powiatu legnickiego.

Na terenie powiatu legnickiego znajduje się wiele cennych przyrodniczo obszarów, dlatego też dla ich ochrony oraz dla zachowania mało zmienionych przez człowieka swoistych cech krajobrazu mających znaczenie dla zachowania unikatowych typów środowiska, utworzono na terenie powiatu różne formy ochrony przyrody, tj. rezerwaty przyrody, obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne i pomniki przyrody.

Na terenie powiatu utworzono następujące rezerwaty przyrody:

1. Torfowisko Kunickie o pow. 11,83 ha w gminie Kunice. W skład rezerwatu wchodzi obszary leśne i zabagnione, odznaczające się dużą różnorodnością zespołów roślinnych (łącznie 21 zespołów), szczególnie gdy weźmie się pod uwagę niewielką powierzchnię tego obiektu. Stwierdzono tutaj występowanie 558 taksonów roślin, a wśród nich 267 należy do glonów, 32 do mchów, 6 do paprotników i 253 do roślin okrytonasiennych. Złóża torfu i osadów jeziornych stanowią cenne archiwum informacji dotyczących ostatniego glacjału i całego holocenu. Odczytać z nich można informacje dotyczące zmian roślinności dokonujących się na przestrzeni dziejów.

Rezerwat przyrody „Torfowisko Kunickie”.

2. Brekinia o pow. 2,28 ha w okolicy Mierzowic na terenie gminy Prochowice. Obejmuje niewielki lasik tworzony przez gatunki liściaste takie jak: dąb, lipa, grab. Wśród nich, we wnętrzu lasu, w grupach i pojedynczo, występują egzemplarze jarzęba brekini. Wśród roślin kwiatowych na uwagę zasługują okazałe polacie konwalii majowej, którym towarzyszy kokoryczka wielokwiatowa.

3. Łęg Korea o pow. 79,29 ha obejmujący leśnictwo Zabór i Szczytniki w gminie Prochowice. Jest to obszar leśno-bagienny z mozaiką łągu jesionowo-wiązowego z grądem; łągiem wierzbowo-topolowym i olsem porzeczkowym. Ze zbiorowisk nieleśnych wymienić należy: zespół z arcydzięglem nadbrzeżnym; zespół z rdestami i uczepem; zespół osoki aloesowej

i żabiścieku pływającego; zespół z rzęsą mniejszą i spirodelą; łąka wyczyńcowa i szuwar trzcinowy. Celem ochrony jest zachowanie lasów łągowych z bogatą ornitofauną.

4. Ponikwa o pow. 8,32 ha okolice Pątnowa Legnickiego, gmina Kunice. W pierwszym rzędzie służy ochronie kruszczyka połabskiego oraz licznych źródeł, które zasilają w wodę „poprzez strumienie”, rosnący u podstawy zbocza las olszowy. Zarówno strumienie jak i las olszowy należą na Dolnym Śląsku do rzadkości. Występuje tu 7 gatunków roślin chronionych - oprócz kruszczyka występuje pierwiosnka wyniosła, kopytnik pospolity, kruszyna zwyczajna, kalina kolorowa i konwalia majowa. Występują tu również 34 gatunki mchów. Z awifauny stwierdzono gnieźdzenie się trzech gatunków ptaków, których egzystencja jest zagrożona w całej Europie. Są to: dzięcioł czarny, dzięcioł średni i ortolan. Gnieździ się tu też siniak, myszołów, puszczyk i grzywacz.

5. Jezioro Koskowickie o pow. 63,79 ha w gminie Legnickie Pole. Występują tu dwa gatunki łągowe ptaków zaliczonych do polskiej czerwonej księgi, są to: bąk i zielonka. Spośród ptaków zagrożonych na Śląsku, które od bardzo dawna są rzadko spotykane, stwierdzono tu dwa gatunki: rycyka i rybitwę czarną. Występuje tu również cyranka płaskonosa, świergotek łąkowy, gęgawa, zauszniki i śmieszki. Z roślinności stwierdzono duże zbiorowisko szuwarowe i zespół narecznicy błotnej i oczeretu jeziornego.

6. Błyszcz rezerwat leśny o pow. 54,28 ha pomiędzy Pątnowem, Bieniowicami i Miłogostowicami w gminie Kunice. Prawie całą jego powierzchnię zajmuje grąd środkowoeuropejski, zaś najbardziej wilgotne fragmenty przylegające do łąki reprezentują bagienny łąg olszowy. Egzystuje tu 21 gatunków będących pod ochroną, w tym pod ochroną ścisłą 13. Przedstawicielami są: kruszczyk połabski i kruszczyk siny, gnieźnik leśny, listeria jajowata, storczyk plamisty i storczyk szerokolistny, pełnik europejski oraz kopytnik zwyczajny.

Na terenie powiatu występują dwa obszary krajobrazu chronionego:

1. Dolina Czarnej Wody o pow. 5 165 ha (część gminy Chojnów i Miłkowice), zajmuje środkową część zlewni rzeki Czarnej Wody. Obszar ten w dużej mierze jest pokryty kompleksami leśnymi lasu mieszanego. Dominują płaskie, rozległe dna licznych dolin. Rozwinął się w nich złożony system hydrograficzny wód powierzchniowych, z główną rzeką Czarną wodą i jej dopływami oraz dużą ilością małych potoków, kanałów i rowów odwadniających.

2. Dolina Odry o pow.1270 ha (gmina Prochowice). Dolina powstała jako wynik ruchów pionowych w młodszym plejstocenie. Zachowały się pozostałości pierwotnego brzegu rzeki w postaci resztek meandrów w podmokłej dolinie (starorzecze), oddalone od koryta oraz fragmentów naturalnych lasów łęgowych z drzewostanem dębowo-grabowym. Występuje tu bogata fauna, w tym: czapla siwa, bocian czarny, kania rdzawa i czarna pustułka.

Do użytków ekologicznych zaliczamy:

1. Torfowisko Szczytniki (gmina Kunice i Prochowice) - 6,73 ha. Specyficzne torfowisko wykazujące duże wahania wód, zajmujące lokalne zniżenie terenu bogatego w zbiorowiska roślinności bagiennej i torfowisk przejściowych, w tym bardzo rzadko występująca na Śląsku turzyca Hartmana *Carex Hartmanii*. Miejsce rozrodu płazów (żaby trawnej, żaby zielonej i kumaka nizinnego) oraz egzystencji zaskrońca. Łęgowisko perkozów, wodników, łysek, kaczek krzyżówek, a także sporadycznie łęgowych głowienek i błotnika stawowego oraz miejsce żerowania bociana czarnego.

2. Torfowisko w okolicach Miłkowic (gmina Miłkowice) - 1,67 ha. Użytek ekologiczny położony w pobliżu doliny Czarnej Wody - jest to śródpolne jezioro otoczone szeroką strefą trzciny. Ze względu na małe zacienienie lustra wody charakterystyczna jest duża ilość grążela żółtego. Poza tym występuje tu roślinność wodna: rzęsa wodna, rzęsa trójrowkowa, spirodela, pływacz zwyczajny, rogatek krótkoszyjkowy, żabiściek pływający. W strefie roślin wynurzonych rosną płatami: oczeret jeziorny, pałka szerokolistna z narecznicą błotną i domieszką innych gatunków bagiennych. Największą powierzchnię zajmuje zwarty jednogatunkowy łąn dorodnej trzciny.

3. Korytarz ekologiczny Mierzowice (gmina Prochowice) - 155,25 ha Obejmuje tereny leśne i fragmenty łąk leżące wzdłuż niewielkiego cieką około 1,5 km na północ od wsi Mierzowice.

W powiecie legnickim ochroną indywidualną w postaci pomników przyrody objęto 63 drzewa, w tym: 53 pojedyncze drzewa i 10 grup drzew. Rozmiary drzew pomnikowych najczęściej osiągają dęby. Pośród zarejestrowanych pomników przyrody występują również: klony, wiązy, buk i olsza czarna, cisy, świerki, sosny, płatany i inne. Przeważnie drzewa pomnikowe znajdują się w objętych ochroną przyrody i ochroną zabytków licznych ogrodach, parkach, alejach zabytkowych, najczęściej związanych z dworami i pałacami.

Do najciekawszych pomników przyrody należą: dwa dęby o obwodzie 550 cm i 760 cm, wieku 400 i 550 lat w Piotrowicach w gminie Chojnów oraz dąb o obwodzie 580 cm, wieku ok. 350 lat w Konradówce nad rzeką Skorą w gminie Chojnów. Uchwałami rad gmin ustanowiono ochronę 64 pomników przyrody, najwięcej na terenie gminy Legnickie Pole. Również uchwałą Rady Gminy w Legnickim Polu uznano sześć zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Są to obszary pod nazwą „Złoty Las” pomiędzy Legnickim Polem a Mikołajowicami o pow. 90 ha; „Łąki Książęce” o pow. 166,20 ha w okolicy Strachowic; „Dolina Uszewicy” o pow. 45,80 ha w okolicy Czarnkowa; „Mokradła Gniewomierskie” o pow. 20,20 ha; „Wysoczyzna Taczańska” o pow. 13,80 ha i „Koiskówki” o pow. 23,60 ha.

Pomniki przyrody

Lp	Gmina	Liczba pomników przyrody (drzewa)
1.	Miasto Chojnów	4
2.	Chojnów	36
3.	Krotoszyce	9
4.	Kunice	1
5.	Legnickie Pole	1
6.	Miłkowice	5
7.	Ruja	7
	Razem:	63

Stan według „Strategii Rozwoju Powiatu Legnickiego na lata 2002 - 2017”

Parki i ogrody zabytkowe jako dobra przyrody i kultury.

Elementami krajobrazu posiadającymi walory przyrodnicze i kulturowe, objętymi ochroną przyrody i dóbr kultury są parki i ogrody zabytkowe, należące do zabytków

nieruchomych, pełniące wiele funkcji: od estetycznej podnoszącej walory krajobrazu, społecznej jako miejsca wypoczynku mieszkańców, po naukowe - jako obiekty badań przyrodników i historyków. W powiecie legnickim jest ich 38. Większość to parki dworskie, pałacowe i zamkowe. Wśród licznych parków województwa dolnośląskiego i powiatu legnickiego uwagę zwracają barokowy ogród przy klasztorze w Legnickim Polu oraz park miejski w Chojnowie, zaprojektowany przez Eduarda Petzolda w 1885 roku i przekształcony na początku XX wieku, należący do cennej grupy publicznych ogrodów dosyć dobrze zachowanych.

Atrakcyjność parków zależy od stanu utrzymania, czytelności kompozycji założenia, bogactwa zachowanych gatunków drzew, krzewów krajowych i aklimatyzowanych, roślin ozdobnych. Rozmieszczenie przestrzenne parków na terenie powiatu legnickiego jest zróżnicowane. Najwięcej, bo kilkanaście (17) znajduje się w gminie Chojnów. Są to parki podworskie w Białej, Niedźwiedzicach, Okmianach i dwa w Osetnicy, po jednym w Pątnowie, Konradówce - Piotrowice, Goliszowie, Witkowie, Zamienicach, parki krajobrazowo-naturalistyczne w Dzwonowie, Pawlikowicach, Strupicach, park naturalistyczny z aleją kasztanową w Budziwojowie, leśny w Jaroszówce, romantyczny w Rokitkach. Gmina Miłkowice ma trzy zespoły pałacowo-parkowe (Jakuszów, Kochlice, Pątnówek) i jeden podworski w Bobrowie. Największe obszarowo założenie krajobrazowo-naturalistyczne, liczące ponad 20 ha znajduje się w Brenniku – Prząśnik w gminie Ruja. W tej gminie są też parki krajobrazowe w Janowicach, Polance, podworskie w Dzierżkowicach, Rogoźniku i Strzałkowicach. Zachowały się parki krajobrazowe w Warmątowicach, we wsi Krajów, w Czerwonym Kościele, Krotoszycach, Bielowicach oraz przy pałacu w Janowicach Dużych. W gminie Prochowice częściowo zachował się park przy zamku piastowskim oraz parki podworskie w Lisowicach, Rogowie Legnickim, w Szczedrzykowicach z XIX wieku. W wykazie zabytków jest również park typu naturalistycznego znajdujący się w Pątnowie Legnickim, romantyczny w Szczytnikach i częściowo zachowany w Kunicach.

Oprócz dosyć dobrze utrzymanych lub poddanych renowacji parków w Chojnowie, Piotrowicach, Brenniku oraz Legnickim Polu ogólny stan parków jest niezadowalający lub skrajnie zły. Prawie we wszystkich są ubytki i straty w drzewostanie spowodowane brakiem pielęgnacji i odnowy zieleni, uszkodzonym systemem melioracyjnym, dewastacją tych obiektów podczas wojny i w okresie powojennym, wyrębem drewna na opał oraz cele gospodarcze, zarastaniem gęstym samosiewem. Kompozycję parku niszczone czasem niestylową zabudową użytkową, np. w Dzwonowie w środkowej części parku naturalistycznego wybudowano kurniki, ozdobny ogród w Pątnowie zamieniono na pastwisko.

Czasem zabytkowe zadrzewienie jest śladem dawnego założenia pałacowego, które popadło w ruinę. Większość zabytkowych parków wywodzi się z dawnych ogrodów użytkowych i ozdobnych zakładanych od XVI wieku przy licznych majątkach ziemskich. W ich skład wchodziły rezydencje szlacheckie z ogrodami gospodarczymi, ozdobnymi sadami, czasem winnicami, stawami hodowlanymi i ozdobnymi. W powiecie legnickim, podobnie jak w województwie dolnośląskim, wygląd założenia parkowo-rezydencjonalnego zmieniał się w zależności od epoki czy też obowiązującego stylu, mody. W późniejszym okresie ogród stawał się przedłużeniem funkcji reprezentacyjnej rezydencji.

Od drugiej połowy XVIII wieku tworzy się też aleje spacerowe obsadzone drzewami, związane z ogrodem, ale umożliwiające też spacerować daleko od pałacu (np. pałac w Warmątowicach). Wykorzystuje się do tego celu drogi jezdne połączone z folwarkiem (np. Kochlice), groble (np. Piotrowice), promenady, bądź narzucone ukształtowaniem terenu miejsca widokowe, ukazujące walory parku i urodę przyrody. Najbardziej znane w naszym powiecie aleje to: aleja zabytkowa w Zamienicach, aleja lipowa w przyklasztornym ogrodzie w Legnickim Polu, aleja kasztanowa z XIX/XX wieku w Budziwojowie. Od lat trzydziestych XIX wieku w założeniach ogrodowych wykorzystuje się naturalne strumienie, potoki i wodę, nawet z rowów, do tworzenia sztucznych stawów, sadzawek, zwłaszcza w ogrodach romantycznych (np. w Rokitkach), w których ważną rolę pełni też naturalność ukształtowania terenu i dzikość przyrody, czasami osiągnięta przez sztucznie formowane skałki i pagórki.

W ten sposób w XIX wieku, wykorzystując naturalne zasoby, sieci rzek, strumieni, rowów, stawów, zagajnikowe zadrzewienia uzupełniane nasadzeniami drzew krajowych i aklimatyzowanych, przekształcono ogrody w parki naturalistyczne.

Aby parki mogły nadal pełnić funkcje estetyczne, wypoczynkowe, ekologiczne, naukowe oraz zwiększać atrakcyjność turystyczną zespołów pałacowo-parkowych i walorów krajoznawczych gmin i powiatu legnickiego, trzeba upowszechniać wiedzę o nich wśród mieszkańców i właścicieli, zinwentaryzować obecny stan, wykorzystać dokumentację konserwatorską oraz kompendia wiedzy, jakimi są: „Katalog zabytkowych ogrodów i parków województwa legnickiego z 1997 roku” czy „Przeszłości okruchy. Zabytki i przyroda powiatu legnickiego” St. Horodeckiego z 2000 r. do podejmowania prac renowacyjno- pielęgnacyjnych, przywracania ciągłości kulturowej po kilkudziesięcioletnim okresie zaniedbań. Obowiązkiem właścicieli i samorządów są działania zmierzające do wyeksponowania istniejących oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu, wykorzystania ich do turystycznego zagospodarowania i innych funkcji: ekologicznej, społecznej i naukowej. Te zagadnienia

znajdują się w powiatowym programie opieki nad zabytkami w rozdziale dotyczącym zabytków nieruchomych powiatu.

Czynniki decydujące o krajobrazie kulturowym powiatu.

O obliczu krajobrazu kulturowego powiatu legnickiego i jego bogactwie w skali województwa oraz kraju decydowały uwarunkowania geograficzne, zasoby kruszców i wydarzenia historyczne, tj:

- położenie geograficzne i dobre warunki gospodarki rolnej najcieplejszego klimatycznie regionu kraju sprzyjały rozwojowi osadnictwa wzdłuż Odry i jej dopływów u progu kształtowania się państwowości polskiej w wiekach od X do XV;
- przebieg ważniejszych szlaków handlowych np. Wysoka Droga, cenne zasoby kruszców, polityka osadnicza Śląskich Piastów Henryka Brodatego i Henryka Pobożnego, którzy osadzali nową ludność i wyposażali istniejące już osady w nowe prawo zwane niemieckim, decydowały o powstaniu osad o charakterze miejskim. Średniowieczna sieć osadnicza jest do dziś widoczna w krajobrazie kulturowym, ośrodkach historycznych miast powiatu;
- przejście Śląska pod panowanie sąsiednich państw wpłynęło na pojawienie się elementów kultury czesko – austriackiej i niemieckiej w krajobrazie kulturowym powiatu;
- nowe czynniki rozwojowe w XIX w., reforma struktury własności gruntów, rozwój kolei spowodowały zmiany tradycyjnej drewnianej i szkieletowo-ryglowej zabudowy w murowane budowle kryte najczęściej dachówką. Właśnie XIX-wieczna zabudowa jest najliczniej reprezentowana wśród zabytków powiatu legnickiego;
- zniszczenia w zabytkowych założeniach spowodowane działaniami wojennymi i przerwaniem ciągłości kulturowej w 1945 roku, lokalizacją baz wojsk radzieckich, a także przejęciem własności ziemskiej, a zwłaszcza rozłogów pól, założeń rezydencjalno- parkowych przez PGR-y;
- straty w stanie zachowania dóbr kultury w okresie likwidacji PGR-ów po 1991 roku i zagospodarowania nieruchomości przez Skarb Państwa.

Ochrona krajobrazu kulturowego w dużym stopniu uzależniona jest od zaangażowania się reaktywowanego w 1990 roku samorządu terytorialnego, w ochronę dziedzictwa kulturowego i

promocję kultury, a także jego współpracy z właścicielami zabytków i służbami konserwatorskimi.

2. Zabytki archeologiczne.

Ze względu na znakomite warunki glebowe i hydrograficzne obszar powiatu legnickiego jest rejonem o niezwykle intensywnym osadnictwie w całym okresie historycznym. Na terenie powiatu legnickiego odnotowano łącznie 1299 stanowisk archeologicznych, czyli pozostałości terenowych pradziejowego i historycznego osadnictwa (cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej), na których wydzielono 2242 fakty osadnicze, tj. ślady osadnictwa z poszczególnych okresów bądź kultur archeologicznych o różnym przyporządkowaniu chronologiczno-kulturowym.

Najwięcej faktów osadniczych zlokalizowanych jest na terenie gminy Legnickie Pole, tj. 491. Ilość faktów osadniczych w poszczególnych gminach powiatu legnickiego przedstawia się następująco:

Gmina Chojnów	352
Gmina Krotoszyce	400
Gmina Kunice	247
Gmina Miłkowice	274
Gmina Prochowice	478

Wśród zewidencjonowanych obiektów można wyróżnić m.in. ślady osadnictwa, punkty osadnicze, osady, grodziska, cmentarzyska ciałopalne oraz obozowiska.

Do rejestru zabytków wpisanych jest łącznie 77 faktów osadniczych m.in. cmentarzyska, grodziska i osady:

Gmina Chojnów	7
Gmina Krotoszyce	5
Gmina Kunice	20
Legnickie Pole	24
Gmina Miłkowice	10
Gmina Prochowice	11

Najstarsze ślady osadnictwa zarejestrowane na terenie powiatu legnickiego wiążą się z epoką paleolitu (początkowa faza epoki kamienia, ok. 4,5 mln lat – ok. 8000 p. n. e.). Są to odkrycia jednostkowe zlokalizowane jedynie w miejscowości Konradówka - w gminie Chojnów. Liczne ślady osadnictwa pochodzą natomiast z mezolitu (środkowa epoka kamienia – około 7000 - 4500 p.n.e.). Na terenie powiatu zarejestrowano kilka stanowisk o takiej chronologii występujących w okolicach dzisiejszych Zamienic, w Konradówce i Jaroszwce - (w gminie Chojnów), w Rogowie Legnickim – (w gminie Prochowice), w miejscowości Grzymalin i Rzeszotary – (w gminie Miłkowice). W epoce kamienia grupy ludzkie zorganizowane w niewielkie społeczności utrzymywały się przede wszystkim z myślistwa oraz zbieractwa i aby przeżyć, musiały odbywać nieustanne wędrówki podążając za stadami zwierząt łownych. Krótkotrwałe osiedlanie się tych grup mogło nastąpić tylko na terenach dostarczających stałych źródeł utrzymania. Ze względu właśnie na krótkotrwałość zamieszkania tych grup w jednym miejscu i tworzenie obozowisk niewielkich rozmiarów, stanowiska z tej epoki są niezwykle rzadkością. Rozwój osadnictwa na terenie dzisiejszego powiatu legnickiego następuje dość gwałtownie w epoce neolitu (końcowy okres epoki kamienia). Ludność neolityczna w odróżnieniu od poprzedzającej ją ludności mezolitycznej, stała na wyższym stopniu rozwoju kulturowego. Społeczności neolityczne obok łowiectwa i zbieractwa rozpoczynają prymitywną uprawę roli oraz chów zwierząt, a także, chociaż podstawowym surowcem wytwórczym był jeszcze krzemień i kamień, potrafią wytwarzać naczynia gliniane. Pozostałości osiedli tych społeczności to głównie obiekty niewielkich rozmiarów. Na terenie powiatu legnickiego można odnaleźć kilkadziesiąt stanowisk z tej epoki, przy czym znaczna ich część zlokalizowana jest na terenie dzisiejszej gminy Krotoszyce. W okresie neolitu na terenie powiatu legnickiego pojawiają się również grupy ludności kultury pucharów lejkowatych (KPL), która rozwinęła się szczególnie na terenach dzisiejszych północnych Niemiec i Danii. Nazwa tej kultury pochodzi od kształtu naczyń glinianych, głównie średniej wielkości z brzuścem baniastym i szeroko rozchylonym kołnierzem ukształtowanym na podobieństwo lejka. Cechą charakterystyczną kultury pucharów lejkowatych były niewielkie stałe osiedla oraz małe osady sezonowe znane na naszym terenie z miejscowości Goliszów, Konradówka, Prostynia, Tyńczyk Legnicki, Babin, Gniewomirowice, Lisowice czy Grzybiany.

Pierwszą kulturą epoki brązu jaka pojawiła się na ziemi legnickiej była kultura unietycka (nazwa pochodzi od stanowiska Unetice koło Pragi) znana ze stanowisk w Legnickim Polu. Ludność tej kultury prowadziła gospodarkę pasterską oraz żarową uprawę roli, którą wspomagały łowiectwo, rybołówstwo i zbieractwo. W epoce brązu i wczesnych epokach żelaza

obserwuje się wzrost powierzchni osad, co jest świadectwem zwiększającej się liczebności grup ludzkich. Niewiele zmieniły się, w porównaniu z neolitem, podstawowe formy gospodarki rolniczo-hodowlanej. Istotne przemiany dokonały się natomiast w ciągu epoki brązu w dziedzinie kultury materialnej, a także w sferze wierzeń i stosunków społecznych. W kulturze materialnej zasadniczy przełom wiązał się z wprowadzeniem metalurgii brązu - stopu miedzi i cyny. W pierwszych okresach epoki brązu, nadal wytwarzano przede wszystkim narzędzia kamienne. Dopiero opanowanie umiejętności wytopu brązu doprowadziło do szerszego wykorzystania nowego metalu przy produkcji narzędzi, broni i ozdób. Ogólny rozkwit gospodarki i kultury w epoce brązu sprzyjał powstawaniu nowych form organizacji społecznej (związki rodów, plemion), a także prowadził do różnicowania się społeczeństwa.

W ciągu XVI stulecia p.n.e. następują dosyć znaczne zmiany kulturowe, związane zapewne z przesunięciami ludnościowymi. Powstaje wówczas wielki krąg kultur mogiłowych obejmujący swym wpływem także obszar dzisiejszego powiatu legnickiego, tzw. kultura przedłużycka. Stanowiska tej kultury wiązały się z występowaniem charakterystycznego obrządku pogrzebowego. Ludność tej kultury budowała cmentarzyska kurhanowe, w których typową formą grobów były usypane z ziemi kurhany, wewnątrz których znajdowały się kamienne konstrukcje. Podstawą gospodarki ludności kultury przedłużyckiej było pasterstwo. Obiekty charakterystyczne dla kultury przedłużyckiej na terenie powiatu legnickiego zlokalizowane są m. in. we wsi Dunino w gminie Krotoszyce, we wsi Pątnówek w gminie Miłkowice.

Rola osadnictwa w epoce brązu w zdecydowanej większości związana jest z kulturą łużycką. W III okresie epoki brązu, tj. około 1200 r. p.n.e. w wyniku procesów zachodzących wśród ludności zamieszkującej tereny między Odrą i Wisłą, powstała nowa kultura zwana łużycką. Podstawę jej gospodarki stanowiła żarowa uprawa roli i chów zwierząt uzupełniany zbieractwem, łowiectwem i rybołówstwem. Ludność tej kultury osiągnęła także wysoki poziom w metalurgii brązowej i garncarstwie. Istotną rolę w kulturze łużyckiej odgrywał ciepłopalny obrządek pogrzebowy i powszechny zwyczaj składania szczątków zmarłych w płaskich grobach popielnicowych i jamowych (kości złożone bezpośrednio w ziemi, być może pierwotnie w jakimś organicznym pojemniku), wyposażonych często w naczynia przystawne i przedmioty metalowe (przeważnie ozdoby i części stroju). Powiat legnicki charakteryzuje się licznymi faktami osadniczymi charakterystycznymi dla kultury łużyckiej, a jej ślady (ślady osadnictwa, osady cmentarzyska ciepłopalne) można odnaleźć niemal w każdej gminie powiatu legnickiego. Szczególny rozkwit kultury łużyckiej przypada na wczesną epokę żelaza, tzw. okres halsztacki (nazwa pochodzi od cmentarzyska w miejscowości Hallstatt w Austrii), w którym to czasie do

zachodnich połaci ziem zajmowanych przez ludność kultury łużyckiej docierały silne wpływy z południa (tzw. styl halsztacki), przynoszące m.in. pierwsze wyroby żelazne, ceramikę, malowaną plastykę figuralną i wątki geometryczne w zdobnictwie.

Ze schyłkiem epoki brązu oraz z okresem halsztackim związane są znaleziska kultury pomorskiej reprezentowane przez cmentarzyska zlokalizowane we wsi Rogów Legnicki (gmina Prochowice) oraz kultury grobów kloszowych na terenie miejscowości Wilczyce – (gmina Krotoszyce). Z okresu tego pochodzą groby ciałopalne zawierające popielnice, często zdobione wymodelowanym wyobrażeniem twarzy ludzkiej, złożone w obrębie kamiennej skrzyni lub nakryte dużym naczyniem – kloszem.

Na terenie powiatu odnajdujemy również liczne znaleziska kultury przeworskiej i to w zbliżonej wielkości, co do kultury łużyckiej. Kultura przeworska powstała na bazie kultury pomorskiej i grobów podkloszowych w wyniku oddziaływań ośrodków celtyckich (proces latenizacji). Kultura ta wykształciła się na początku młodszego okresu przedrzymskiego i trwała do schyłku wczesnej fazy okresu wędrówek ludów. Nazwa pochodzi od miejscowości Przeworsk. Obok niej w miejscowości Gać odkryto pierwsze opisane cmentarzysko tej kultury. Kultura przeworska znana jest głównie z cmentarzysk, na których zdecydowanie panował ciałopalny obrządek pogrzebowy. Wśród grobów występowały groby popielnicowe oraz o wiele od nich liczniejsze groby jamowe, gdzie spalone szczątki zmarłego bez żadnej osłony zsypywano wraz z resztkami stosu do jamy grobowej. Zmarli oprócz ceramiki wyposażeni byli w przedmioty metalowe, które płonęły wraz z nimi na stosie. W kulturze przeworskiej na wielką skalę rozwinęła się produkcja żelaza, o czym świadczą liczne przedmioty żelazne i narzędzia kowalskie wydobyte z grobów.

Do stanowisk archeologicznych o walorach turystyczno – krajobrazowych i zabytkowych w powiecie legnickim należą grodziska wczesnośredniowieczne we wsi Krajów (gmina Krotoszyce), Czarnków (gmina Legnickie Pole) oraz Dobrzejów (gmina Miłkowice).

Najważniejsze zadania ochronne stanowisk archeologicznych to: przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk, przestrzeganie konieczności wymagania przy wydawaniu zezwoleń na budowę, opinii bądź zezwoleń Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, podejmowanie działań mających na celu zachowanie i rewaloryzację stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej, tj. grodzisk, kurhanów, pozostałości siedzib i urządzeń obronnych, edukacja mieszkańców powiatu o wartości znalezisk archeologicznych i potrzebie ich ochrony.

3. Zabytki nieruchome

W myśl art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za zabytki nieruchome uznaje się: krajobraz kulturowy; układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane; dzieła architektury i budownictwa; dzieła budownictwa obronnego; obiekty techniki, zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe; cmentarze; parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni; miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Pod względem bogactwa dób kultury powiat legnicki charakteryzuje się dużą zasobnością stanowiącą znaczącą część potencjału kulturowego Dolnego Śląska.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych znajduje się 2138 obiektów zabytkowych (układy urbanistyczne, architektura i budownictwo, ogrody i parki, cmentarze):

➤ Gmina Chojnów	264
➤ Miasto Chojnów	248
➤ Gmina Krotoszyce	387
➤ Gmina Kunice	226
➤ Gmina Legnickie Pole	424
➤ Gmina Miłkowice	223
➤ Miasto i Gmina Prochowice	213
➤ Gmina Ruja	153

W powiecie legnickim zdecydowanie przeważa zabudowa pochodząca z XIX wieku. Do rejestru zabytków nieruchomych wpisano 166 obiektów, w tym najwięcej obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru znajduje się w gminie Chojnów.

➤ Gmina Chojnów	40
➤ Miasto Chojnów	16
➤ Gmina Krotoszyce	23
➤ Gmina Kunice	9
➤ Gmina Legnickie Pole	21
➤ Gmina Miłkowice	9
➤ Miasto i Gmina Prochowice	27
➤ Gmina Ruja	21

Na terenie powiatu legnickiego zachowały się historyczne układy urbanistyczne w Chojnowie, Legnickim Polu i Prochowicach.

Na przełomie XII i XIII wieku Chojnów był grodem władców feudalnych pełniącym funkcje obronne, gospodarcze i polityczne, o dogodnych warunkach rozwoju, usytuowanym przy północnym odgałęzieniu szlaku handlowego. W 1282 roku Chojnów wymieniany jest już jako miasto – civitas. W roku 1333 miasto lokowane jest na prawie magdeburskim. Centrum miasta – Rynek powstający przez obudowanie domami rozszerzenia Wysokiej Drogi jeszcze w czasach przed lokacją, do dziś pozostał nieproporcjonalnie długi, ma też inne odstępstwa od układu szachownicowego typowego dla Dolnego Śląska, m. in. usytuowanie kościoła w pierzei rynkowej.

W byłym województwie legnickim na obszarach historycznych miast najwięcej zabytków architektury i budownictwa na 1 km powierzchni znajduje się właśnie w Chojnowie. Możemy tu podziwiać fragmenty miejskich murów obronnych z XIV-XV wieku wraz z gotycką Basztą Tkaczy, w której w XVIII wieku mieściło się więzienie, a w pierwszej połowie XIX w. kuźnia garnizonowa, czy też Kościół parafialny św. Piotra i Pawła z XIV-XV wieku mający krajowy walor turystyczny. Najcenniejszym zabytkiem architektury świeckiej i militarnej jest Zamek Piastów Legnicko – Brzeskich wybudowany w latach 1546-1547 w stylu renesansowym przez włoskiego architekta Fr. Paara. W Prochowicach zachowały się fragmenty murów obronnych połączone w nadal czytelny układ sprzężony z zamkiem wzniesionym na przełomie XIII i XIV w. z kamienia i cegły przez rycerza Stefana z Prochowic. Zamek ten należy do najbardziej interesujących zamków nizinnych Dolnego Śląska. Do rejestru zabytków został wpisany zarówno ośrodek historyczny miasta Chojnów, jak i Legnickiego Pola oraz Prochowic.

Wśród obiektów zabytkowych najliczniej reprezentowane są obiekty sakralne. Do liczących się w skali europejskiej należy zaliczyć barokowy, pobenedyktynski zespół klasztorny wraz z osiemnastowiecznym Kościołem Św. Jadwigi w Legnickim Polu uznany w drodze rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2004 r. za pomnik historii. Szczególne znaczenie w skali kraju posiada również gotycki Kościół św. Piotra i Pawła w Chojnowie z XIV-XV wieku. Tworzy on trzynawową bazylikę zbudowaną z cegły z wystrojem architektonicznym i żebrami sklepiennymi wykonanymi z piaskowca. Wewnątrz kościoła znajduje się epitafium Wolfa Bożywoja z 1543r., ołtarz przedstawiający

scenę Zmartwychwstania z obrazem autorstwa Ostermeyera z 1670 r. oraz barokowa ambona i chrzcielnica.

Do interesujących obiektów sakralnych należy również zaliczyć datowane na wiek XIV Kościół pw. Św. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Rosochatej, Kościół pw. Św. Kazimierza i Matki Boskiej Ostrobramskiej w Studnicy, Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Goliszowie, Kościół pw. Św. Anny w Krzywej, Kościół pw. Św. Antoniego Padewskiego w Niedźwiedzicach, Kościół pw. Św. Andrzeja w Prochowicach oraz Kościół pw. Św. Łukasza Ewangelisty w Rui z oryginalną czworoboczną w górnej części drewnianą wieżą, wewnątrz którego znajduje się późnogotycka chrzcielnica, barokowy ołtarz oraz organy, a także drewniana ambona.

Najliczniej reprezentowane jest piętnastowieczne budownictwo sakralne, do którego zaliczamy gotycki jednonawowy Kościół pod wezwaniem Św. Anny w Osetnicy, Kościół pw. Św. Zofii w Grzybianach, Kościół Św. Stanisława w Miłogostowicach z barokowym ołtarzem głównym oraz renesansową amboną, Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Ulesiu, Kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Mikołajowicach, Kościół pw. Matki Boskiej Królowej Polski w Golance Dolnej, Kościół pw. Św. Wojciecha w Kawicach. Ponadto wśród datowanych na XV wiek budowli sakralnych znajduje się również wzniesiony na wzgórzu Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Kościelcu z drewnianym stropem ozdobionym motywem roślinnym, licznymi scenami malarskimi na balustradach empor oraz z drewnianą amboną i chrzcielnicą z XVII w., a także Kościół pw. Najświętszej Marii Panny w Krotoszycach, będący jednonawową budowlą z masywną czworoboczną wieżą, która w przeszłości pełniła także funkcję obronną.

Wśród osiemnastowiecznych kościołów na uwagę zasługują Kościół pw. Św. Antoniego w Gniewomierzu, Kościół pw. Św. Jadwigi w Kłębanowicach, Kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Taczalinie, Kościół pw. Św. Bartłomieja w Nowej Wsi Legnickiej, Kościół pw. Św. Michała w Konradówce, Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej w Okmianach. Dziewiętnastowieczną zabudowę sakralną reprezentują Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Wągradnie, Kościół pw. Męki Pańskiej w Tyńcu Legnickim, Kościół pw. Św. Jana Chrzciciela w Prochowicach z barokowym ołtarzem, Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i Św. Józefa w Chojnowie wzniesiony w latach 1909-1911 w stylu neoromańskim według planów Oskara Hossfelda, Kościół pw. Św. Michała Archanioła w Koskowicach, Kościół pw. Narodzenia Najświętszej

Marii Panny w Strupicach. Na szczególną uwagę zasługuje również późnogotycki Kościół pw. Najświętszej Marii Panny w Zamienicach, który pochodzi z roku 1399, a jego budowę przypisuje się templariuszom. We wnętrzu kościoła znajduje się drewniany nagrobek Fryderyka von Bileraua, sarkofag z leżącą figurą E. von Promniza, a także wczesnobarokowe epitafium hrabiny Apolonii von Gotz.

Istotnym elementem w krajobrazie powiatu legnickiego są zakładane najczęściej w pobliżu kościołów cmentarze. Wśród nich należy wymienić m. in. cmentarz przykościelny przy obecnym Muzeum Bitwy Legnickiej w Legnickim Polu, cmentarz w Rui, cmentarz przykościelny w Golance Dolnej, Polance, Tyńcu Legnickim czy Mierzowicach. W gminie Chojnów większość cmentarzy datowana jest na czternasty wiek, tj. w Goliszowie, w Krzywej, Niedźwiedzicach, Osetnicy, Pawlikowicach i Zamienicach. Czternastowieczne cmentarze odnajdujemy również w Koskowicach i Nowej Wsi Legnickiej (gmina Legnickie Pole) oraz w Grzybianach i Rosochatej (gmina Kunice). Do szesnastowiecznych nekropoli należą: cmentarz w Kłębanowicach, Koskowicach (gmina Legnickie Pole) i Strupicach (gmina Chojnów). Na terenie gminy Miłkowice znajdują się dwa cmentarze w Grzymalinie (XIV w. i ok. 1882 r.), cmentarz przykościelny w Siedliskach z końca XIX wieku, a także cmentarz komunalny z 1899 roku w Ulesiu.

Jedną z cech charakterystycznych pejzażu architektonicznego powiatu legnickiego jest duża liczba dawnych rezydencji i siedzib szlacheckich oraz związanych z nimi zabudowań służebnych. Na terenie powiatu możemy wyróżnić dziewiętnastowieczne pałace w Babinie, Lipcach, Pątnówku, Jakuszowie, Szczedrzykowicach, Polance, Czerwonym Kościele, Janowicach Dużych, Tyńczyku Legnickim, a także pałac w Rogoźniku z XVII w. Na uwagę zasługują również pałac podworski z XIX w. w Dzierżkowicach, zespół pałacowy w Uszy z XIX w., zespół dworski w Rosochatej i w Strzałkowicach z XIX wieku, dwór w Lasowicach i Wągradnie, zespół pałacowo-folwarczny z XIX wieku w Budziwojowie, zabudowania po dziewiętnastowiecznym folwarku w Niedźwiedzicach, pałac i zespół folwarczny z wieku XIX w Okmianach Dolnych. Do najokazalszych należy zaliczyć pałac w Warmątowicach Sienkiewiczowskich z XVII wieku, zespół pałacowo-parkowy w Brenniku z XIX w. oraz zespół dworski w Piotrowicach z XVIII-XIX w. Przy pałacach i dworach zakładano ogrody gospodarcze, a następnie powstawały ogrody ozdobne i parki powiązane z siedzibami i tworzące spójną kompozycję przestrzenną. Niestety w przypadku tej grupy zabytków brak jest systematycznej opieki i w większości ich stan jest niezadowalający.

W rejestrze zabytków najmniejszą grupę stanowią obiekty architektury przemysłowej, do których możemy zaliczyć dziewiętnastowieczne zespoły dworców kolejowych w Chojnowie i Miłkowicach, zespół przemysłowo-administracyjny dawnej cukrowni w Chojnowie, budynek papierni z willami fabrykantów i pięknym parkiem, wytwórnię rękawiczek Wirbla (ul. Kościuszki) z willą fabrykanta (Szkoła Podstawowa nr 3), garbarnię Dartscha (ODR), budynek administracyjno-mieszkalny fabryki Grella (ul. Kolejowa).

Do niezwykle interesujących budowli zabytkowych należy XVIII - wieczny wiatrak typu holenderskiego w Jerzmanowicach (gmina Chojnów), a także zachowane fragmenty wiatraka koźlaka z końca XVIII wieku w Taczalinie (gmina Legnickie Pole).

Obecny stan techniczny zabytków w powiecie legnickim jest zróżnicowany. W najlepszym stanie są obiekty sakralne, niestety istotnym problemem jest zabezpieczanie tych budowli przez przestępczością. Zabytki będące własnością Skarbu Państwa oraz stanowiące mienie komunalne w większości przypadków prezentują stan niezadawalający.

Ważnym, nie do końca uświadamianym i realizowanym przez samorządy zadaniem jest przywrócenie tożsamości regionowi, m. in. poprzez restaurację tradycyjnego krajobrazu, upodobnienie i zakorzenienie mieszkańców w lokalnej społeczności, otwarte, wolne od uprzedzeń uznanie wkładu kultury polskiej, czeskiej i niemieckiej w rozwój Dolnego Śląska i powiatu legnickiego, współpraca z sąsiadami Polski z myślą o partnerstwie i wspólnocie interesów oraz promocja bogatych zasobów dóbr kultury i natury w regionie, kraju i wśród państw świata.

Dlatego wciąż aktualna jest potrzeba powszechnego włączenia samorządów w aktywną ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego na poziomie planów zagospodarowania przestrzennego poprzez:

- konsekwentne przestrzeganie w planach zagospodarowania przestrzennego istotnych elementów rozplanowania i ukształtowania przestrzeni oraz zasady „dobrej kontynuacji” w planowaniu przestrzennym, dostrzeżenie tego co jest harmonijne, co wymaga działań wspomagających czy ochronnych, zapewnienie ciągłości rozwojowej poszczególnych obszarów oraz ciągłości kulturowej w rozwoju i przekształcaniu przestrzeni;
- niedopuszczenie do wyłączenia poza granice administracyjne jednostki samorządowej historycznie ukształtowanych siedlisk;

- ograniczanie ekspansji zabudowań siedliskowych w gospodarstwach rolnych i na terenach pozostających w dyspozycji agencji i różnych podmiotów w celu przeciwdziałania rozproszeniu osadnictwa;
- przeciwdziałanie chaosowi inwestycyjnemu i dewastacji środowiska jako forma ochrony krajobrazu kulturowego;
- maksymalne wykorzystanie terenów zurbanizowanych i uzbrojonych, wypełnienie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarze historycznych siedlisk;
- utrzymanie cech budownictwa regionalnego w nowo projektowanej architekturze i relacji pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy;
- przyjęcie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych;
- podejmowanie i realizowanie programów rewaloryzacji historycznych ośrodków miejskich;
- kreowanie działań prorozwojowych, poprawy jakości życia mieszkańców poprzez wykorzystanie zasobów środowiska i promocję zabytków, wspieranie tradycyjnej samopomocy mieszkańców i ich aktywności do gospodarczego wykorzystania zasobów, rozwoju turystyki;
- rozwijanie poprzez samorządy, organizacje pozarządowe i instytucje działalności edukacyjnej, popularyzującej ochronę zabytków, kulturę, regionalne tradycje.

4. Zabytki ruchome.

Zabytki ruchome znajdują się m.in. w zabytkowych budowlach powiatu legnickiego oraz trzech muzeach zlokalizowanych w Chojnowie, Duninie i Legnickim Polu. W niżej przedstawionych opisach prezentujemy kilkanaście wybranych zabytków ruchomych. Opis tych zabytków przybliżamy ze względu na ich ważną rolę historyczną.

Poza renesansowym kominkiem z 1558 r. w pałacu w Kunicach, renesansową kratą z XVII wieku w Muzeum w Legnickim Polu, Kolumną Łez z 1664 r. w Ulesiu, większość zabytków ruchomych ujętych w ewidencji służb konserwatorskich to wyposażenie kościołów. Najliczniejsze cenne dzieła należą do pomnika historii – Kościoła pw. Św. Jadwigi w Legnickim

Polu: barokowe malowidła sklepienne, ścienne Kosmy Damiana Asama z 1733 r., obraz „Św. Jadwiga przy zwłokach syna” F. de Backera w ołtarzu głównym kościoła, obrazy w bocznych ołtarzach autorstwa Wacława Wawrzyńca Reintera, wystrój rzeźbiarski kościoła wykonany przez Karola Józefa Hiernle. Do renesansowych zabytków należą dwa nagrobki i epitafium, do barokowych pięć ołtarzy, dwa obrazy, miedzioryt, krucyfiks, dwie chrzcielnice, świeczniki, lampka, kociołek, stalle i ławki, szafa i drzwi, dwa trony, balaski, ambona, prospekt organowy z 1731 roku oraz dwie rokokowe figury z drugiej połowy XVIII wieku. W budynkach dawnego klasztoru zwracają uwagę dwa portale i obramienia okienne.

W wykazie zabytków ruchomych znajduje się m.in. wyposażenie następujących kościołów, datowane od średniowiecza (gotyk) po wiek XIX i XX:

Wyposażenie zabytku o randze krajowej, trzynawowej bazyliki pw. św. Ap. Piotra i Pawła w Chojnowie pochodzi z różnych epok od gotyku po secesję. Reprezentuje je: gotycki ołtarz Świętych Dziewic, wczesnorenesansowy nagrobek Wolfa Bożywoja, płyty nagrobne Wolfa i Małgorzaty, krypta księżnej Anny, barokowa bogato zdobiona chrzcielnica z 1660 r., wczesnobarokowa ambona z 1671 roku z koszem wspieranym na figurze anioła, barokowy ołtarz główny z obrazem „Zmartwychwstania” pędzla G. Ostermeyera, epitafia i płyty nagrobne wmurowane wewnątrz i na zewnątrz kościoła z XVI-XVIII w., wyremontowane organy z początku XX w. Kościół był miejscem pochówku książąt piastowskich: Henryka X i księżnej Anny.

Wyjątkowe w skali kraju jest kompleksowo zaprojektowane i zachowane wewnątrz neoromańskiego Kościoła pw. N.P.N.M.P. i św. Józefa w Chojnowie. Wnętrze wykonane według projektu wybitnego berlińskiego architekta Oskara Hasfeldta nawiązuje do starochrześcijańskiej bazyliki pułapowej. Do wyposażenia kościoła w prezbiterium należą figuralne witraże z wyobrażeniem (od lewej) Karola Boromeusza, papieża Grzegorza Wielkiego, apostołów Piotra i Pawła, św. Augustyna i św. Franciszka z Asyżu autorstwa Otto i Rudolfa Linnemanów. Strop kościoła zdobią malowidła o tematyce maryjnej.

Neoromański ołtarz główny zaprojektowany przez berlińskiego rzeźbiarza H. Bürgera zdobią rzeźby i płaskorzeźby wykonane z miedzi złocone w ogniu nawiązujące do części różańca. Późnobarokowe obrazy, m. in. obraz św. Rodziny pochodzą z poprzedniego rozebranego kościoła katolickiego.

W wykazie zabytków ruchomych znajduje się również rzeźba św. Jana Nepomucena w Pątnówku wpisana do rejestru zabytków decyzją Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu z dnia 25 marca 2010 roku. Rzeźba przydrożna św. Jana

Nepomucena jest przykładem rzeźby kultowej z początku XVIII w. i jako dzieło sztuki rzeźbiarskiej stanowi świadectwo minionej epoki. Wykonana z piaskowca rzeźbionego, polichromowanego o wysokości 160 cm jest przykładem warsztatu śląskiego w sztuce rzeźbiarskiej.

Ważną rolę w upamiętnianiu historii miejscowości powiatu przez gromadzenie, opracowywanie, konserwację i udostępnianie zbiorów pełnią trzy muzea.

Muzeum Regionalne w Chojnowie mieści się w dawnym Zamku Piastów Legnicko-Brzeskich, wzniesionym za panowania Henryka V Grubego (II połowa XIII w.), modernizowanym w kolejnych wiekach. Jego najcenniejszymi elementami jest zabytek ruchomy - portal z popiersiami księcia Fryderyka III i jego żony Katarzyny Meklemburskiej, jedno z najwybitniejszych dzieł rzeźby renesansowej na Śląsku. Muzeum w zamku powstało w 1933 roku, a po wojnie wznowiło działalność w 1959 r. Gromadzi ono, opracowuje, udostępnia i konserwuje zbiory dotyczące dziejów Chojnowa i regionu z zakresu archeologii, etnografii, sztuki. Wśród przeszło dwóch tysięcy zabytków ruchomych do cenniejszych należą: XVI - wieczne sgraffita z pałacu w Zagrodnie, XVI-XVII-wieczny zespół kafli pozyskany w trakcie badań archeologicznych na zamku w latach 1990 -1995, srebrny puchar chojnowskiego złotnika Balthazara Pohla z ok. 1720 r., meble – w tym dwa XVII-wieczne kredensy, zbiór zabytków archeologicznych od neolitu po wczesne średniowiecze (narzędzia kamienne, urny, ozdoby z brązu), militaria (broń biała i broń palna z wieków XIV – XIX), zbroja samurajska z początku XIX w. Muzeum pełni też rolę edukacyjną, organizuje stałe i tematyczne wystawy związane z promocją kultury różnych epok, w tym współczesności.

Muzeum Bitwy z 9 kwietnia 1241 roku znajduje się w byłym Kościele Św. Trójcy w Legnickim Polu, w miejscu odnalezienia zwłok księcia Henryka Pobożnego i upamiętnia jedną z najważniejszych bitew Europy.

Muzeum Bitwy nad Kaczawą urządzone jest w wybudowanym w 1909 r. wielobocznym pawilonie w Duninie (gmina Krotoszyce). Ponowne otwarcie muzeum nastąpiło w 1996 roku podczas I Biwaku Historycznego w Warmątowicach. Muzeum gromadzi pamiątki, dokumenty i części uzbrojenia z epoki napoleońskiej.

Przykłady innych zabytków ruchomych, których nie ujęto w niniejszym podrozdziale, opisano wraz z charakteryzowanymi zabytkowymi kościołami w podrozdziale Programu zatytułowanym „Zabytki nieruchome”.

5. Szlaki turystyczne.

Powiat legnicki pokryty jest gęstą siecią szlaków turystycznych, które stanowią jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Wyznaczone głównie przez PTTK służą do uprawiania turystyki kwalifikowanej i stanowią produkt turystyczny łączący kraje, regiony, miejscowości oraz ich mieszkańców. Głównymi zadaniami inicjowanych i istniejących szlaków są: wspieranie społeczności lokalnych (rozwój lokalnej przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów, ochrona tradycyjnych zawodów), korzystanie z lokalnych zasobów (walorów przyrodniczych, kulturowych, bazy noclegowej i żywieniowej oraz innych produktów miejscowych), a także wspieranie i ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Trasy szlaków w wielu miejscach przecinają się i pokrywają się ze sobą, pozwalając zarówno na koncentrowanie się na temacie wiodącym, jak i jednocześnie zwiedzanie obiektów o zróżnicowanej tematyce.

Czynne szlaki turystyczne przebiegające przez powiat legnicki i region legnicki promują cenne pod względem artystycznym budowle oraz założenia parkowo – rezydencjalne, wydarzenia historyczne, ślady dawnej i obecnej wytwórczości, obszary o dużych walorach przyrodniczych ważne dla celów rekreacyjno – poznawczych mieszkańców powiatu, województwa, a także turystów z innych regionów.

Istniejące szlaki turystyczne na obszarze powiatu legnickiego lub jego obrzeżach to:

- Szlak Zabytków;
- Szlak Tatarów;
- Szlak dookoła Legnicy;
- Szlak nad Nysą Szaloną;
- Szlak Polskiej Miedzi;
- Szlak Spacerowy Doliny Czarnej Wody, Wykopalisk Archeologicznych, Piastowskich Grodzisk;
- Szlak Cystersów;
- Szlak Wygasłych Wulkanów;
- Szlak przez Wał Okmiański;
- Szlak Bitwy 1241 Roku;
- Szlak II Armii Wojska Polskiego;
- Szlak Św. Jakuba.

1). Szlak Zabytków – znaki żółte, długość 72 km. Szlak nizinny w większości przebiegający przez tereny leśne z obszarem chronionego krajobrazu „Lasy Chocianowskie”. Łączy miejscowości posiadające cenne zabytki architektury - Lubiąż, Prochowice, Chocianów.

Przebieg szlaku: Lubiąż – Rogów – Kwiatkowice – Prochowice – Lisowice – Miłoradzice – Pieszków – Osiek – Lubin – Krzeczyn Mały – Brunów – Szklary Dolne – Włoszczów – Pogorzelska – Jakubowo Lubińskie – Wysoka – Wilkocin – Przemków.

2). Szlak Tatarów - znaki zielone, długość 20 km. Szlak nizinny o falistym terenie z reliktowymi jeziorami tzw. Pojezierza Legnickiego.

Mapa Szlaku Tatarów

- przedruk ze strony internetowej www.szlaki.pttk

Na uwagę zasługuje kościół klasztorny z dwuwieżową fasadą, o malowniczym jednolitym wnętrzu z bogatą dekoracją oraz budynki klasztoru i prałatówki symetrycznie rozmieszczone po bokach kościoła (XVIII w.). Natomiast w rynku dawny kościół parafialny z XV wieku w którym obecnie mieści się Muzeum Bitwy Legnickiej. Z kolei Rosochata to wieś wzmiankowana w 1218 r., na terenie której znajduje się Kościół Wniebowzięcia NMP z XIV w. z cennym wystrojem wnętrza, m.in. ambona z 1599 r., kamienna chrzcielnica z 1524 r., drewniany ołtarz główny z pocz. XVIII w., wiele płyt nagrobnych i epitafiów, a w murze przykościelnym trzy krzyże pokutne. Prochowice również zapisały się w historii pod datą 1241, bowiem tu stacjonowały oddziały tatarskie ubezpieczające główne siły w Bitwie pod Legnicą. W mieście zachowały się liczne zabytki, m. in. zamek z początku XIV w., mur z bastejami z XV w., czy też dawny kościół ewangelicki z XV w.

Przebieg szlaku: Legnickie Pole – Jezioro Koskowickie – Grzybiany – Rosochata – Szczedrzykowice PKP – Szczedrzykowice – Prochowice.

3). Szlak dookoła Legnicy - znaki żółte, długość 72 km. Szlak przebiega przez tereny o dużych walorach przyrodniczych oraz miejsca upamiętniające wydarzenia roku 1241, bitwę nad Kaczawą z doby wojen napoleońskich, (Muzeum w Dunino, obeliski w Warmątowicach, historyczny Biwak Warmątowicki). Częściowo pokrywa się ze Szlakiem Cystersów i łączy liczne zabytki z czasów piastowskich. Szlak dzieli się na 5 odcinków o następującym przebiegu:

Odcinek I: Jaśkowice – Jezioro Kunickie – Spalona – Bieniowice – Szczytniki – Buczynka – Raszówka;

Odcinek II: Raszówka – Kochlice – Głuchowice – Grzymalin – Jakuszów – Jezierzany;

Odcinek III: Jezierzany – Ulesie – Lipce – Jaszków – Czerwony Kościół – Pawłowice Małe;

Odcinek IV: Pawłowice Małe – Szymanowice – Smokowice – Dunino – Janowice Duże Tyńczyk – Warmątowice;

Odcinek V: Przybyłowice – Koiszków – Raczkowa – Gniewomierz – Koskowice – Grzybiany – Rosochata – Jaśkowice.

4). Szlak nad Nysą Szaloną - znaki zielone, długość 19 km. Szlak interesujący pod względem widokowym, przebiegający wzdłuż malowniczej doliny Nysy Szalonej, podcinającej krawędź Płaskowyżu Janowickiego. W wielu miejscowościach (Słup, Winnica) można odnaleźć liczne ślady działalności cystersów.

Przebieg szlaku: Wilczyce – Dunino – Krajów – Winnica – Słup – Męcinka – Polana pod Górczem.

5). Szlak Polskiej Miedzi - znaki niebieskie, długość 112 km. Szlak nizinny w mało urozmaiconym krajobrazowo terenie. Łączy rejony starego zagłębia miedziowego (ze śladami górnictwa złota w okolicach Złotoryi) z centralną częścią Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego, w części środkowej przebiegając przez obszary leśne. Na trasie szlaku znajdują się interesujące obiekty dóbr kultury. Szlak przeznaczony głównie dla turystyki pieszej i kolarskiej.

Przebieg szlaku: Złotoryja – Rokitnica – Wysocko – Rzymówka – Krotoszyce – Wilczyce – Szymanowice – Smokowice – Pawłowice Małe – Białka – Legnica – Piątnica – Rzeszotary – Kochlice – Głuchowice – Chrótnik – Krzczyn Wielki – Lubin – Obora – Szklary Górne – Jędrzychów – Sobin – Polkowice Dolne – Polkowice – Trzebcz – Komorniki – Grodowiec – Żuków – rezerwat przyrody „Uroczysko Obiszów” – Jaczów – Ruszowice – Głogów i uzupełniające szlaki piesze związane z dawną działalnością górniczą.

6). Szlak Spacerowy Doliny Czarnej Wody, Wykopalisk Archeologicznych, Piastowskich Grodzisk - znaki żółte, długość 13 km. Szlak wyznaczony w celu umożliwienia wędrowki pieszej użytkownikom Ośrodka Wypoczynku Świątecznego. Biegnie przez tereny leśne „Doliny Czarnej Wody” - obszaru chronionego krajobrazu.

Przebieg szlaku: Modła – Patoka – Czyżyki – Zamek (180 m npm.) – Rokitki (Ośrodek Wypoczynku Świątecznego).

7). Szlak Cystersów stanowi element programu zainicjowanego przez Radę Europy w ramach programu „Europejskie Szlaki Kulturowe”. Szlak Cystersów to droga prowadząca przez całą

Europę, na której punktami węzłowymi są opactwa cysterskie. Wiedzie od Portugalii i Hiszpanii przez Francję i Niemcy do wschodniej części Europy. Jego polski odcinek wiedzie przez niemal wszystkie miejsca trwałego pobytu cystersów w Polsce. Celem tego programu jest aktywizacja i rozwój lokalnych społeczności oraz pobudzanie i wspieranie lokalnej przedsiębiorczości dzięki projektowi turystycznego rozwoju.

Równie ważnym celem jest poszukiwanie historycznych i kulturalnych powiązań pomiędzy narodami Europy, pogłębianie i kultywowanie wiedzy o wspólnych korzeniach naszej tożsamości kulturowej. Szlak prezentuje atrakcyjne artystycznie i krajobrazowo miejsca Dolnego Śląska związane z zakonem cystersów, a jego dolnośląski odcinek wkracza na teren powiatu legnickiego od strony Lubiąży. Krajobrazowo szlak przebiega przez obniżenie Odry zwane Doliną Wrocławską, Nizinę Śląską i przez Przedgórze Kaczawskie zmierza w kierunku Sudetów. W przeważającej części terenu dominują staroglacjalne formy faliste z termokrasowymi jeziorami. Na trasie szlaku można spotkać liczne zabytki architektury, budownictwa i sztuki. Interesujące jest pocysterskie wyposażenie XIX – wiecznego Kościoła pw. Św. Jana Chrzciciela w Prochowicach pochodzące z kościoła klasztorowego w Lubiąży, zwłaszcza barokowy ołtarz główny pw. Anioła Stróża, kamienna chrzcielnica z połowy XVI stulecia w kościele w Kawicach – we wsi lokowanej na prawie niemieckim w XIII wieku, będącej najprawdopodobniej własnością cystersów lubiąskich, kościoły na Szlaku Cystersów w gminie Kunice, dwór opatów lubiąskich w Legnicy (obecnie Muzeum Miedzi), Kościół pw. Serca

Jezusowego w Kościelcu należący do parafii cysterskiej w Słupie oraz kompleks zabudowań mieszkalno – gospodarczych dawnej prepozytury w Słupie położony na terenie Winnicy.

Przebieg szlaku: Lubiąż – Kawice – Prochowice – Golanka – Spalona – Kunice – Legnica – Kościelec – Warmątowice – Winnica – Słup – Stary Jawor – Jawor – Paszowice – Sokola Kwietniki – Pogwizdów.

8). Szlak Leśny - znaki zielone, długość 71 km. Szlak typowo nizinny przebiegający częściowo przez zachodnie fragmenty Borów Dolnośląskich. Ciekawsze fragmenty szlaku prowadzą przez obszary chronionego krajobrazu: „Czarnej Wody” i „Lasy Chocianowskie”. Możliwe jest uprawianie turystyki rowerowej.

Przebieg szlaku: Lubin – Krzeczyn Wielki – Bolanów – Lisiec – Michałów – Chocianowice – Chocianów – Nowa Kuźnia – Modła – Ośla – Wilczy Las – Szczytnica – Tomaszów Bolesławiecki – Gozdów – Świeborowice – Bolesławiec.

9). Szlak Wygasłych Wulkanów - znaki żółte, długość 85 km. Szlak biegnie wyjątkowo atrakcyjną trasą przez wulkaniczny krajobraz Pogórza Kaczawskiego, częściowo w obszarze Parku Krajobrazowego "Chełmy", łącząc wychodnie (wulkany) różnych skał magmowych, tworzących stożkowe wzniesienia, z których najbardziej charakterystycznymi są Ostrzyca i Grodziec. Podgórski charakter szlaku warunkuje jego przeznaczenie dla turystyki pieszej z możliwością wykorzystania rowerów górskich.

Przebieg szlaku: Legnickie Pole – Mikołajowice – Pawłowice – Snowidza – Jawor – Rataj – Myślibórz – rez. przyr. "Wąwóz Myśliborski" – Myślinów – Czartowska Skała – Pomocne – Kondratów – Gozdno – Sędziszowa – Sokołowice – Proboszczów – rez. przyr. "Ostrzyca Proboszczowicka" – Twardocice – Czaple – Nowa Wieś Grodziska – Grodziec – Uniejowice – Wojcieszyn – Złotoryja.

10). Szlak przez Wał Okmiański - znaki czarne, długość 17 km. Szlak biegnie przez polodowcowy Wał Okmiański - rejon eksploatacji piasków i żwirów oraz przez stare zagłębienie miedziowe (kopalnia "Konrad").

Przebieg szlaku: Grodziec (podzamcze) – Jurków – Iwiny – Lubków – Okmiany.

11). Szlak Bitwy 1241 roku - znaki czerwone, długość 12 km. Szlak bezpośrednio nawiązuje do bitwy pod Legnicą w dniu 9 kwietnia 1241r. wojsk polskich z tatarskimi, w której zginął Henryk Pobożny. Szlak przebiega prawie w połowie swej długości w granicach Legnicy.

Przebieg szlaku: Legnica – Legnica – Piekary – Bartoszów – Legnickie Pole.

12). Szlak II Armii Wojska Polskiego - znaki biało-czerwone z zieloną sylwetką czołgu. Wariant południowy - długość 60 km. Szlak poprowadzony został poprzez miejsca walk stoczonych na terenie Dolnego Śląska od stycznia do maja 1945 r. przez II Armię Wojska Polskiego oraz wojska 1 Frontu Ukraińskiego. Obejmuje zarówno miejsca walk, pobytu wojsk i sztabów, cmentarze żołnierzy polskich i radzieckich, jak i pomniki walki i męczeństwa, tablice pamiątkowe, sale historii oraz szkoły im. II Armii Wojska Polskiego.

Przebieg szlaku: Dębice – Strzałkowice – Tyniec Legnicki – Koskowice – Legnica – Studnia – Chojnów – Krzywa – Okmiany – Tomaszów Bolesławiecki – Bolesławiec.

13). Szlak Św. Jakuba - Droga Św. Jakuba Via Regia Brzeg - Zgorzelec ok. 236 km (częściowo w powiecie legnickim). Na terenie powiatu legnickiego istnieją dwa szlaki: główny oznaczony muszlą żółtą oraz wariant północny (Lubiąż-Prochowice) oznaczony muszlą białą. Wariant północny na terenie powiatu legnickiego zaczyna się pomiędzy miejscowościami Rogów Legnicki a Kwiatkowice w kierunku Prochowic. Przebiega przez Kwiatkowice, Prochowice, Szczedrzykowice, Jaśkowice, Rosochata, Grzybiany, centrum Legnicy, łączy się z Szlakiem Polskiej Miedzi - niebieski i dociera do Szymanowic, Wilczyc, Krotoszyc. W tym miejscu wariant północny Via Regia łączy się ze szlakiem głównym oznaczonym żółtą muszelką, a który w powiecie zaczyna się w Gminie Ruja na odcinku pomiędzy Kwietnem a Rują i biegnie wzdłuż Wysokiej Drogi: Ruja, Grzybiany, Legnickie Pole, Biskupice, Raczkowa, Koisków, Warmatowice Sienkiewiczowskie, Winnica, Krajewo, Krotoszyce.

Wśród proponowanych szlaków przebiegających przez powiat legnicki, miasto Legnica i sąsiednie powiaty jest nizinny Szlak Zamków Piastowskich. Szlak upamiętnia ważne wydarzenia z epoki piastowskiej i późniejszej historii, które zostały udokumentowane nie tylko przez zabytki, ale również ekspozycje muzealne w zamkach piastowskich w Głogowie, Chojnowie, Legnicy. Szlak przebiega równocześnie przez obszary chronionego krajobrazu (Lasy Chocianowskie, Przemkowski Park Krajobrazowy, rezerwat „Wilcza Góra”).

Zamek w Prochowicach.

Przebieg szlaku: Prochowice – Legnica – Krajów – Jawor – rezerwat „Wilcza Góra” – Chojnów – Rokitki – Chocianów – Przemkowski Park Krajobrazowy” – Głogów.

Istniejące szlaki i proponowany Szlak Zamków Piastowskich w wersji II - nizinnej mają istotne znaczenie w sferze sobotnio-niedzielnego wypoczynku, wypraw krajoznawczych dzieci i młodzieży, poznawania walorów miejsc historycznych, wartych obejrzenia miejsc widokowych. Walorem turystycznym jest zarówno bogactwo zabytków, przyroda, jak i gospodarka regionu.

Szlaki mogłyby mieć większe znaczenie dla edukacji, turystyki, rozwoju usług turystycznych, gdyby pojawiły się na nich elementy zagospodarowania turystycznego, służące celom krajoznawczym. Nie ma zatoczek przy starych krzyżach pokutnych i innych zabytkach przy drogach, zagospodarowanych miejsc widokowych, np. ujętego w planie przestrzennym Prochowic miejsca, skąd można podziwiać rozległe opactwo cystersów lubiąskich, czy np. obiektu upamiętniającego faktyczne miejsce bitwy z Tatarami pod Legnicą w 1241 roku po północnej stronie obecnej autostrady.

Potrzebna jest korekta istniejących szlaków turystycznych, zwłaszcza uzgodnienia bezpiecznego wyjścia z Legnicy i innych miast na teren powiatu w związku ze zmianą przebiegu dróg i zaniku niektórych form transportu publicznego.

Nieodzowną staje się odnowa nieczytelnych tablic informacyjnych i oznakowania zabytków, ich ochrona i promocja dla celów edukacyjno-turystycznych oraz współpraca w tym zakresie samorządów, organizacji krajoznawczych i pozarządowych. Brakuje dobrze przemyślanego programu ścieżek rowerowych i bezpiecznych ścieżek pieszych, a także miejsc noclegowych i innych form obsługi turystycznej, które przyciągnęłyby turystów spoza regionu i jednocześnie dały miejsca pracy mieszkańcom powiatu.

Znakomita część rozwiązań związanych z infrastrukturą turystyczną, upamiętnieniem miejsc historycznych, promocją walorów krajobrazu kulturowego mogłaby się pojawić dzięki współpracy samorządu powiatowego i gmin z pracownikami i studentami kierunków związanych z turystyką z uczelni znajdujących się w Legnicy, a zwłaszcza z Wyższą Szkołą Zawodową.

V. Zabytki nieruchome stanowiące własność powiatu legnickiego.

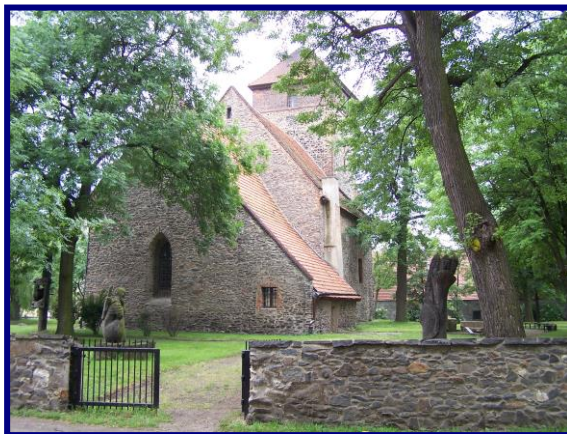
1. Pobenedyktyński zespół klasztorny w Legnickim Polu – Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych.

Widok na pobenedyktyński zespół klasztorny od strony frontu.

Historia klasztoru pobenedyktyńskiego i Kościoła pw. św. Jadwigi związana jest z tragicznymi wydarzeniami, które miały miejsce dnia 9 kwietnia 1241 r., kiedy to na Dobrym Polu w walce z Tatarami poległ Henryk II Pobożny. W miejscu, gdzie według legendy św. Jadwiga odnalazła ciało swego syna wzniesiono ufundowaną przez nią kaplicę, przebudowaną następnie w gotycki kościół z łamanego kamienia, w którym od roku 1961 do chwili obecnej mieści się Muzeum Bitwy

Legnickiej. Opiekę nad wzniesionym w tym miejscu kościołem powierzono sprowadzonym z czeskich Opatowic przez żonę Henryka II Annę, benedyktynom. Pierwszy dokument świadczący o obecności zakonników w Legnickim Polu pochodzi z 1418 roku. W roku 1535 na skutek reformacji, mnisi utracili prepozyturę w Legnickim Polu i dopiero w roku 1703 udało im się odkupić utracone dobra. Wkrótce jednak budynek starego kościoła ponownie wrócił w ręce protestantów. Kamień węgielny pod budowę zespołu klasztornego został położony dopiero w 1723 roku przez opata Othmara Linke, zaś w 1727 roku wmurowano kamień pod budowę kościoła. Klasztor wzniesiono w latach

*Kościół p.w. Św. Trójcy
obecnie siedziba Muzeum Bitwy Legnickiej.*

1723-1725, a kościół na eliptycznym planie wklęsło-wypukłym z dwuwiekową fasadą powstał w latach 1727-1731. Budowla zawdzięcza swą świetność przede wszystkim znanemu

architektowi czeskich benedyktynów Kilianowi Ignacemu Dientzenhoferowi, który wykonał projekty i nadzorował prace. Wszystkie rzeźby, w większości wykonane w piaskowcu, są dziełem praskiego artysty Carla Josepha Hiernlego. Figury przedstawiają świętych z przedmiotami związanymi z historią ich życia i męczeństwa. Obraz ołtarzowy namalował F. de Backer, malarz z Antwerpii, związany z dworem biskupa wrocławskiego, natomiast obrazy w ołtarzach bocznych są dziełem wielkiego malarza z Pragi - Wacława W. Reinera. Ołtarze poświęcone są, m.in. Św. Benedyktowi - założycielowi zakonu benedyktynów, Św. Małgorzacie - opactwo w Brzewnowie i w Bromowie otaczało świętą szczególną czcią, Św. Wojciechowi - założycielowi najstarszego klasztoru benedyktynów w Czechach oraz Matce Boskiej Bolesnej czczonej w każdym kościele opactwa.

Sklepienie w Kościele Św. Jadwigi.

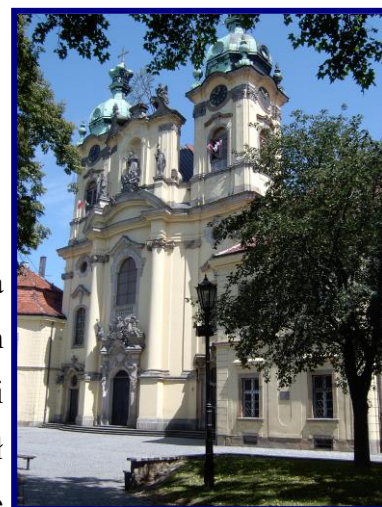
Imponujące malarstwo iluzjonistyczne na sklepieniach wykonał w 1733 roku wybitny bawarski artysta Kosma Damian Asam, należący do najbardziej znanych w Europie twórców.

Polichromie ilustrują:

- „Odnalezienie relikwii Krzyża Św. i Jego wywyższenie wobec ras i narodów świata”,
- „Glorię Matki Boskiej”,

- „Glorię Św. Benedykta i reguły zakonu benedyktynów”,
- „Założenie opactwa w Brzewnowie”,
- „Odnalezienie zwłok Henryka Pobożnego”,
- „Wprowadzenie benedyktynów do kościoła w Legnickim Polu”,
- „Św. Benedykt wysyła swych zakonników do Galii”,
- „Śmierć Chrystusa na Krzyżu i nawrócenie rzymskiego setnika”.

Działalność benedyktynów na terenie Legnickiego Pola zakończyła się wraz z sekularyzacją dóbr zakonnych w Prusach. W 1810 roku klasztor przejęła armia pruska i stacjonował w nim korpus kadetów, którego wychowankiem był m.in. marszałek von Hindenburg. Budynki klasztorne poddane

zostały adaptacji. W tym okresie wybudowano dwa bezstyłowe dwupiętrowe budynki

mieszkalne, tworząc rodzaj dziedzińca otwartego od wschodu. W latach późniejszych dziedziniec zamknięto wzniesionym w stylu eklektycznym budynkiem mieszkalnym. W XIX wieku w klasztorze mieścił się niemiecki zakład wychowawczy, później hitlerowska szkoła polityczna, a w czasie wojny obóz jeniecki Oflag VIII F. Zmiany dokonane podczas wojny spowodowały likwidację dawnego ogrodu. Z budynków ogrodowych ocalał jedynie dwukondygnacyjny ośmioboczny pawilon tzw. „Okraglak”. Po zakończeniu wojny w budynkach poklasztornych swoją siedzibę miała wojskowa jednostka karna. W marcu 1957 roku Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu przejęło od wojska kompleks obiektów z przeznaczeniem na dom pomocy społecznej. Po przeprowadzeniu remontów, w czerwcu 1958 roku utworzony został Państwowy Zakład Specjalny z przeznaczeniem dla kobiet. Dom Pomocy Społecznej w Legnickim Polu - użytkownik pomnika historii jest największą placówką tego typu w kraju. Jako jednostka budżetowa podlega Starostwu Powiatowemu w Legnicy. Zamieszkuje w nim 450 osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz zaburzeniami psychicznymi, a bezpośrednią opiekę nad nimi sprawuje 216 merytorycznie przygotowanych pracowników. Obok działalności opiekuńczej Dom pełni funkcję terapeutyczno - rehabilitacyjną. Poprzez Stowarzyszenie „Nasz Dom” promuje zabytek, czyni starania o jego turystyczne zagospodarowanie. Przeprowadzając prace renowacyjne, podnosi standard usług dla mieszkańców.

Dom Pomocy Społecznej w Legnickim Polu zajmuje obiekty o charakterze mieszkalnym, administracyjnym, gospodarczym i technicznym. Znaczna ich część to budynki zabytkowe, w tym barokowy zespół poklasztorny o unikalnej wartości historycznej. Zespół klasztorny leży w północno - wschodniej części wsi Legnickie Pole, przy głównej drodze wiodącej w kierunku Legnicy. Wjazd na teren dawnego klasztoru prowadzi z głównej drogi ulicą Benedyktynów, a także starą aleją lipową, równoległą do tej drogi. Od ulicy Klasztornej również istnieje brama i furta. Od wschodu za zabudowaniami rozciąga się teren dawnego ogrodu ograniczony od wschodu półkolistym biegnącym ceglany murem z centralnie umieszczonym barokowym pawilonem parkowym. Budynki klasztorne tworzą dwa czworoboki z wewnętrznymi dziedzińcami, między którymi znajduje się kościół. Do jego północnej elewacji dostawiony jest łącznik między skrzydłem zachodnim a wschodnim klasztoru, tworząc dziedziniec północny. Od strony południowej oba skrzydła łączy niski mur z bramką na linii zakrystii, tworząc dziedziniec południowy. Dziedzińce dostępne są przez dwie przelotowe sienie, znajdujące się w osiach głównych zachodnich skrzydeł klasztoru oraz przez skrzydło wschodnie. Do wschodniego skrzydła klasztoru przystawione są za pośrednictwem łączników wyższe skrzydła koszarowe.

W północno – zachodnich i południowo-zachodnich narożnikach założenia utworzyły wewnętrzne dziedzińce ograniczone od zachodu masywnym murem. Po północnej stronie ulicy Benedyktynów znajduje się kompleks zabudowań gospodarczych dawnego ogrodnictwa z kotłownią i dwoma budynkami mieszkalnymi. Pierwotnie założenie charakteryzowała osiowość i symetria, niestety współcześnie została zakłócona wtrętami w rodzaju budynku stolarni, usytuowanego w zakolu muru ogrodowego, wiaty i długiego budynku gospodarczego w centrum. Bezpośrednio przy południowym odcinku oryginalnego muru ogrodu wybudowano około 1887 roku lodownię. Obok niej w murze istniała furka, po której zostały filary zwieńczone piaskowcowymi kołpakami. Dawniej całość ograniczało ogrodzenie, które od zachodu sięgało aż do chodnika ulicznego.

Widok na pobenedyktynski zespół klasztorny z lotu ptaka.

Obecnie w skład budynków użytkowanych przez Dom Pomocy Społecznej w Legnickim Polu wchodzi następujące obiekty:

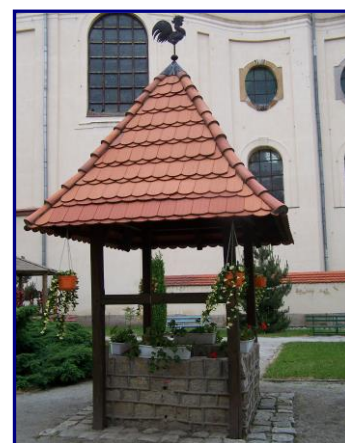
1. Skrzydło klasztorne północno–zachodnie - „claustrum” II, które powstało w latach 1723-1738. W tym skrzydle mieścił się właściwy klasztor, który był połączony z kościołem i z prałaturą wspólnym skrzydłem wschodnim.

2. Skrzydło klasztorne południowo-zachodnie - „prałatura” III, wybudowane wraz z resztą barokowej zabudowy w latach 1723-1738. Mieściła się w nim prałatura połączona z kościołem i z klasztorem wspólnym skrzydłem wschodnim.

3. Skrzydła klasztorne wschodnie IV – wzniesione w latach 1723-1738 wraz z resztą barokowej zabudowy. W jego centralnej części na parterze mieścił się refektarz, a na piętrze biblioteka. W 1838 r. podczas rozbudowy klasztoru na potrzeby korpusu kadetów skrzydło to zostało przebudowane jako pierwsze. W części środkowej skrzydła wyburzono ściany i sklepienia i utworzono na dole jadalnię, a nad nią kaplicę utrzymaną w stylu doryckim. W północnej części skrzydła urządzono m.in. pokój zebrań dla I kompanii, areszt, pokój wychowawcy i dwa pokoje dla kadetów, salę gimnastyczną na parterze, pokój nauczycielski i jedną klasę. W części południowej skrzydła utworzono m.in., kuchnię, spiżarnię, kasyno i mieszkanie dla dozorczy. W 1894 r. dobudowano do narożników skrzydła wschodniego i pozostałych skrzydeł klasztoru dwie wieżyczki klatek schodowych.

4. Północny budynek koszarowy z łącznikiem V i południowy budynek koszarowy z łącznikiem VI – powstały między 1836 r. a 1840 r., gdy podjęto decyzję o utworzeniu w klasztorze korpusu kadetów. Przystąpiono wówczas do rozbudowy i adaptacji obiektów klasztoru według planów architekta Karola Fryderyka Schinkla. Do wschodniej elewacji klasztoru dostawiono od północy i południa wysokie budynki koszarowe połączone z klasztorem niższymi łącznikami. W 1840 r. budynki były całkowicie gotowe na przyjęcie kadetów. Budynki posiadały na wszystkich trzech kondygnacjach pokoje sypialne i umywalnie dla kadetów. W 1839 r. w część pomieszczeń południowego budynku koszarowego zajmowała poczta.

5. Dom komendanta, obecnie zajmowany przez administrację DPS-u – powstał w czasie rozbudowy klasztoru i przystosowania go na potrzeby korpusu kadetów. Budynek VII zaprojektował Karol Friedrich Schinkel na kształt budynków koszarowych. Stanowił wraz z budynkiem lazaretu zamknięcie czworoboku, utworzonego przez nowo wzniesione budynki, dostawione do wschodniego skrzydła barokowego klasztoru. W latach 1894 - 1898 między nimi wzniesiono neobarokowy budynek szkoły.

6. Budynek - szkoła, obecnie pensjonat dla mieszkank DPS-u, powstał w roku 1898 w czasie drugiego etapu rozbudowy klasztornej celem dostosowania go do potrzeb istniejącego

już od 1840 r. korpusu kadetów. Budynek wzniesiono w stylu historyzującym, z przewagą elementów neobarokowych.

7. Lazaret, obecnie budynek mieszkalno-leczniczy DPS-u, powstał w czasie rozbudowy klasztoru i przystosowania go na potrzeby korpusu kadetów. Zaprojektowany został przez Karola Friedricha Schinkla na podobieństwo ówczesnych budynków koszarowych.

8. Budynek X – powstał w 1887 i służył jako lodownia. Obecnie mieści się tam kostnica DPS-u.

9. Barokowy pawilon ogrodowy wzniesiono najprawdopodobniej wraz z całą zabudową klasztorną w latach trzydziestych XVIII wieku.

10. Budynek XII to filtrownia dla korpusu kadetów, która powstała ok. 1895-1898 r.

11. Dobudówki do skrzydła koszarowego V-XIII i do skrzydła koszarowego VI-XIV – budynki powstały ok. 1895-1898 r. jako sanitariaty dla korpusu kadetów. Później połączono je bezpośrednio z budynkami za pomocą łącznika.

Ponadto do pobenedyktynskiego zespołu klasztornego w Legnickim Polu należą:

- 1) kościół św. Jadwigi I, własność parafii,
- 2) willa dyrektora, obecnie własność prywatna (XV),
- 3) budynek mieszkalny przy ul. Św. Jadwigi 2 (XVI),
- 4) budynek przedszkola przy ul. Św. Jadwigi (XVII),
- 5) budynek gospodarczy przy ul. Benedyktynów 2a (XVIII),
- 6) budynek mieszkalny przy ul. Benedyktynów 2 (XIX),
- 7) budynek Gminnego Ośrodka Kultury,
- 8) kotłownia,
- 9) budynek mieszkalny przy ul. Benedyktynów 3,
- 10) budynek mieszkalny przy ul. Benedyktynów 5.

Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2004 r. „Legnickie Pole – Pobenedyktynski Zespół Klasztorny” uznany został za pomnik historii celem zachowania unikatowych wartości historycznych, przestrzennych, materialnych i niematerialnych, miejsca i budowli upamiętniających przełomowe wydarzenie w historii Europy - bitwę roku 1241 pod Legnickim Polem. Zespół zabytkowy obejmuje Kościół pw. Św. Trójcy z cmentarzem przykościelnym, Kościół Klasztorny pw. Św. Jadwigi, Klasztor o. o. Benedyktynów oraz pawilon ogrodowy. Uhonorowanie całego zespołu jest szczególnie

uzasadnione, ponieważ jest pomnikiem Bitwy Legnickiej sprzed 775 lat, która na trwałe wpisała się w historię Europy. Bitwa, choć przegrana i okupiona śmiercią dowódcy zjednoczonych wojsk chrześcijańskich, zatrzymała najazd mongolski, uniemożliwiła zniszczenie cywilizacji zachodu oraz w znaczący sposób wpłynęła na losy średniowiecznej Europy.

2. Charakterystyka zespołu pałacowego wraz z parkiem w Brenniku użytkowanego przez Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych „Prząśnik”.

Zespół pałacowy w Brenniku należy do najpiękniej zachowanych zabytków na terenie

powiatu legnickiego. Pierwsze informacje na temat wsi Brennik pojawiają się w zapiskach z roku 1360. Według informacji podanej przez Zimmermanna, w roku 1722 budynki gospodarcze, obecnego Domu Pomocy Społecznej „Prząśnik”, stanowiły własność Adolfa Rudolfa von Kreskowitza. W roku 1744 posiadłość ta należała już do Heleny von Gersdorf z domu von Landscron. Następnie

Zespół pałacowy w Brenniku widok od frontu.

30 lipca 1756 roku majątek we wsi zakupiła Anna Elisabeth von Zedlitz z domu von Dyhem, której potomkowie zarządzali posiadłością do czasów II wojny światowej. Prawdopodobnie to właśnie ona była fundatorką poprzedniej rezydencji, o czym zdaje się świadczyć kartusz herbowy z około połowy XVIII wieku z inicjałami G.G v. Z i A.E. v. Z (Anna Elisabeth von Zedlitz), umieszczony wtórnie pod portalem wykusza po stronie południowo-zachodniej obecnego pałacu. Z rodziny von Zedlitzów jako właściciele posiadłości w Brenniku wzmiankowani są: August Ferdynand von Zedlitz w 1845 roku, Adolf von Zedlitz w 1876 i 1905, Helena von Zedlitz z domu Rothomb w 1917 roku oraz Georg von Zedlitz w 1922 i 1930 r.

Posiadłość Zedlitzów w Brenniku swymi początkami sięga połowy XVIII wieku, jednak do chwili obecnej zachowało się niewiele elementów, które można w sposób jednoznaczny łączyć ze starszym układem. Swoją obecną formę posiadłość otrzymała u schyłku XIX wieku, czyli w okresie gdy pozostawała ona we władaniu generała Adolfa von Zedlitz i jego żony Heleny z domu Rothomb. Wówczas to wzniesiono nowy okazały pałac, rozbudowano folwark

oraz przeobrażono otoczenie rezydencji.

Data umieszczona na jednej ze ścian obecnego pałacu wskazuje na to, że powstał on w roku 1899, prawdopodobnie na miejscu starszej rezydencji, przy czym w latach dwudziestych naszego stulecia (1928 r.) poddano go modernizacji. Monumentalny pałac wraz z zabudowaniami dla służby łączy w sobie kilka stylów architektonicznych. Obecnie jest to monumentalna trzykondygnacyjna, a partiami czterokondygnacyjna budowla założona na planie zbliżonym do litery L, z licznymi tarasami, ryzalitami i wykuszami po bokach. Pałacowi, który kryje wielospadowy dach, nadano eklektyczną formę złożoną z elementów neorenesansu, neobaroku i neorokoka. W tym stylu utrzymane są wnętrza, między innymi okazała sala rycerska o sklepieniu wspartym na granitowych kolumnach, ozdobny kominek oraz pseudorokokowa kaplica. Neobarokowe formy zdecydowanie dominują na zewnątrz budynku, w elewacjach przybranych pilastrami wielkiego porządku i w monumentalnym portalu głównym z herbem Zedlitzów i datą 1928 w zwieńczeniu. Na szczególną uwagę zasługuje też XX-wieczny wystrój rzeźbiarski zdobiący pałac z wizerunkami Św. Jerzego i Henryka Pobożnego.

Po południowej stronie pałacu usytuowany został rozległy folwark. Składa się on z zabudowy gospodarczo-mieszkalnej o ozdobnej architekturze w stylu rustykalnym,

Zespół pałacowy w Brenniku.

ograniczającej z trzech stron prostokątny dziedziniec. Zabudowa ta pochodzi przeważnie ze schyłku XIX wieku, co potwierdzają daty umieszczane na ścianach niektórych budynków (1887-1895). Po zachodniej stronie folwarku zachowały się natomiast stodoły wzniesione w 1843 i 1886 roku. Na teren majdanu usytuowanego naprzeciw pałacu prowadzą dwa wjazdy. Pierwszy z nich, reprezentacyjny wiódł od wschodu z wiejskiej drogi wyznaczającej wschodnią granicę posiadłości, poprzez most przerzucony nad potokiem. Drugi, gospodarczy prowadził od zachodu z drogi folwarcznej, biegnącej wzdłuż zachodniej granicy założenia i obsadzonej

obustronnie lipami. Pomiędzy pałacem a majdanem znajduje się dzisiaj niewielki, półkolisty gazon, umocniony kamieniami i obsadzony od południa szpalerem formowanych grabów, obecnie około 100-letnich. Być może gazon ten obiegała droga prowadząca na podjazd, który w okresie XX-wiecznej rozbudowy pałacu został zlikwidowany. Usytuowanie rezydencji na stoku

niewielkiego wzniesienia, narzucało określone rozwiązania przestrzenne jej najbliższego otoczenia. Od wschodu i północy wraz z folwarkiem ograniczony był przez koryto potoku Kałeczna, który następnie przecinał wąski pas terenu, rozciągający się po północno-zachodniej stronie rezydencji. Teren ten tworzył rozległe zapadlisko, położone między dwoma wzniesieniami, ujmującymi go od wschodu i zachodu. Ze względu na silne nawodnienie gleby wytworzyły się tu dogodne warunki wzrostu dla dąbrowy występującej na tym terenie od najdawniejszych czasów.

Po północnej i wschodniej stronie pałacu rozciąga się pas terenu zataczający łuk, położony między korytem potoku a drogą wiejską wyznaczającą wschodnią granicę założenia. Z uwagi na ukształtowanie stanowi on bowiem stromą skarpe schodzącą od strony drogi ku potokowi. Teren ten użytkowany był jako miejsce ogrodowych upraw. Stary kamienny mur zbudowany z otoczków i łupka ilastego, ograniczający go od wschodu, pozwala przypuszczać iż ogrody te początkami swymi mogły sięgać budowy poprzedniej rezydencji, a więc połowy XVIII w. Teren ten dzieli dzisiaj nowszy ceglany mur, być może biegnący w miejscu starego. Po południowej stronie ceglano muru znajdowały się zapewne ogrody warzywne, po północnej stronie zaś sad, którego pojedyncze drzewa rosną do dzisiaj na śladowo zachowanych, dwóch tarasach ziemnych. Tarasy te są połączone nowszymi schodami, wiodącymi do niewielkiej szklarni.

Od zachodu do dawnego sadu przylegała niegdyś winnica i ogródek japoński, założone zapewne u schyłku XIX w., wraz z budową nowego pałacu. Trzy tarasy ziemne ujęte zostały ceglany, otynkowanym murem o formie wycinka koła. Poniżej winnicy, na skarpie, na wprost elewacji północnej pałacu powstał niewielki ogródek japoński. Został on oddzielony od

Park przy zespole pałacowym w Brenniku.

rezydencji potokiem płynącym w głębokim umocnionym kamieniami korycie, nad którym rosną stare dęby. Z dawnego ogrodu japońskiego zachowały się pozostałości kamiennych urządzeń oraz maleńka sadzawka. Od zachodu i północy wzdłuż terenu winnicy biegła niegdyś droga, umożliwiająca bezpośrednie dojście do rezydencji przez bramę umieszczoną w kamiennym murze. Zapewne bezpośrednio przed II wojną światową północno-zachodni fragment głównego

rowu melioracyjnego posłużył do wykonania zespołu stawów hodowlanych. Założono też nową drogę, biegnącą między rowem a potokiem, stanowiącą obecny dojazd do rezydencji prowadzący od północnego zachodu.

Obecnie w pałacu mieszkają pensjonariusze Domu Pomocy Społecznej, a w dwóch zaadaptowanych budynkach folwarcznych mieści się administracja i niewielki hotel. Na przełomie lat 80-tych i 90-tych obecnego stulecia przeprowadzono restaurację parku, stawów wraz z budynkami gospodarczymi i pałacem. W tym okresie wybudowano również biologiczną oczyszczalnię ścieków zlokalizowaną poza drzewostanem w narożu parku.

Zespół budynków użytkowanych przez Dom Pomocy Społecznej „Prząśnik” w Brenniku składa się z następujących obiektów:

- 1) **budynku głównego** – trzykondygnacyjnego, podpiwniczonego obiektu wybudowanego w roku 1899;
- 2) **budynku administracyjno-hotelowego** – budynek składa się z dwóch części: południowej z 1890 r. i przybudowanego do niej skrzydła północnego powstałego w pierwszych latach naszego stulecia;
- 3) **budynku mieszkalno-usługowego** – budynek parterowy, niepodpiwniczony, poddasze mieszkalne;
- 4) **budynku kotłowni** – obiekt jednokondygnacyjny, podpiwniczony w 50%. Fundamenty betonowe. Ściany z bloczków żużlobetonowych grubości jednej cegły. Posadzki betonowe. Rok budowy 1985;
- 5) **budynku wiaty magazynowej** – budynek wolnostojący, o konstrukcji stalowej i obudowany płytami PW-8, tworzącymi obudowę zewnętrzną;
- 6) **budynku oczyszczalni ścieków** – budynek wolnostojący o ścianach prefabrykowanych lub z bloczków gazobetonowych pokryty stropodachem, stanowi obudowę komory zbiorczej ścieków. Komora zbiorcza przykryta jest płytą żelbetową;
- 7) **budynku stodoły** - obiekt jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony;
- 8) **budynku agregatowni** – budynek położony w niedalekiej odległości od kotłowni, wykonany w technologii tradycyjnej.

VI. Zadania z zakresu opieki nad zabytkami realizowane przez powiat legnicki w latach 2011 - 2015

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat władze powiatu legnickiego wspierały liczne inicjatywy na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego, podtrzymywania tradycji narodowej oraz rozwoju świadomości narodowej i obywatelskiej, promocji twórczości ludowej i umiejętności artystycznych. Środki finansowe planowane corocznie w budżecie powiatu w dziale kultura i ochrona dziedzictwa narodowego pozwoliły na wspieranie imprez i uroczystości takich jak m.in. „Biwak Historyczny” w Warmątowicach Sienkiewiczowskich – przedsięwzięcie w ramach którego przeprowadzana jest rekonstrukcja Bitwy nad Kaczawą z 1813 r., Wielka Biesiada w Zespole Pałacowym w Brenniku, „Wrześniowe Kresowiana”, Benedyktyńska Jesień czy Legnickie Dni Kultury Kresowej.

Równocześnie powiat współfinansował działania z zakresu edukacji regionalnej poprzez współuczestnictwo m. in. w takich przedsięwzięciach:

- 1) Powiatowy Turniej Krajoznawczy „Znam swój powiat jak swój dom”;
- 2) „Z plecakiem przez powiat legnicki” – cykl imprez krajoznawczo - turystycznych służących realizacji programu edukacji regionalnej i promocji walorów krajoznawczych powiatu;
- 3) „Wieloetapowe spotkania integracyjne dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, z grup terapeutycznych, dzieci niepełnosprawnych, dzieci z domów dziecka i z rodzin zastępczych z osobami niepełnosprawnymi z terenu powiatu legnickiego.” – przedsięwzięcie w ramach którego realizowany jest program edukacji regionalnej i ekologicznej.

Inicjatywą z zakresu popularyzacji zabytków powiatu zrealizowaną przez powiat było zlecenie wykonania w celach promocyjnych, ale też popularyzujących dziedzictwo kulturowe naszego regionu, kubków ceramicznych z nadrukowanymi zdjęciami zabytków powiatu legnickiego. Z budżetu powiatu sfinansowano również zakup map powiatu legnickiego oraz folder informacyjny o powiecie legnickim z opisem m.in. zabytków, a także kalendarze z fotografiami zabytków.

Innym przedsięwzięciem zrealizowanym na tym polu było utworzenie w 2013 roku wirtualnego szlaku „Śladem krzyży pokutnych po powiecie legnickim”. Zakładka powstała w miesiącu maju 2013 r. i do tej pory odwiedziło ją 8681 osób. Zakładka, to wirtualny szlak prowadzący przez teren całego powiatu legnickiego w poszukiwaniu kamiennych, często zapomnianych śladów naszych przodków. Ten nietypowy spacer jest stworzony zarówno dla miłośników turystyki rowerowej, jak i amatorów samochodowych weekendowych wycieczek.

W oparciu o przyjętą przez Radę Powiatu Legnickiego uchwałę w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w latach 2011 - 2015 z budżetu powiatu legnickiego przyznano osiem dotacji. Dotacji udzielono na prace przy zabytkach znajdujących się na terenie powiatu, dostępnych dla mieszkańców i turystów.

Ze środków będących w dyspozycji samorządu nie jest możliwe pełne zaspokojenie potrzeb renowacji zabytków powiatowych, ani pomoc właścicielom obiektów zabytkowych z terenu powiatu legnickiego. Dlatego potrzebne jest wsparcie tych zadań ze środków będących w dyspozycji ministra kultury i dziedzictwa narodowego oraz innych źródeł publicznych, a także aktywność w poszukiwaniu finansowania unijnego, jak również współpraca w tym zakresie różnych podmiotów będących właścicielami bądź użytkownikami zabytków oraz organizacji promujących walory krajobrazu kulturowego.

Powiat legnicki ze środków własnych, będących w dyspozycji dyrektorów domów pomocy społecznej, jak również kredytów oraz środków pozyskanych ze źródeł krajowych i zagranicznych na przestrzeni ostatnich lat przeprowadzał prace remontowo – konserwatorskie w Legnickim Polu i Brenniku, obiektach zabytkowych będących własnością powiatu.

VII. Cele i zadania programu opieki nad zabytkami powiatu legnickiego na lata 2017 - 2020

„Program opieki nad zabytkami powiatu legnickiego na lata 2017-2020” jest wieloletnim planem, który w sposób kompleksowy określa zadania powiatu w dziedzinie opieki nad zabytkami. Program zakłada realizację zadań w zakresie kultury i opieki nad zabytkami. Do priorytetowych celów programu należą:

- ✓ ochrona krajobrazu kulturowego;
- ✓ zachowanie dziedzictwa kulturowego dla następnych pokoleń;
- ✓ integracja społeczności lokalnych przy pomocy poszerzania wiedzy o zasobach dóbr kultury i ich stanie, prezentacji określonych wartości i walorów kulturowych;
- ✓ kształtowanie wśród mieszkańców powiatu potrzeby poznawania wiedzy o przeszłości regionu, jego tradycji, poszanowanie wartości materialnych i niematerialnych;
- ✓ kreowanie działań prorozwojowych, poprawy życia mieszkańców poprzez wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, dążenie do zrównoważonego rozwoju powiatu.

Zadania opieki nad zabytkami w zakresie spraw społecznych, informacji i edukacji, popularyzacji, promocji wartości i wzorów kulturowych w społecznościach lokalnych powiatu legnickiego.

Zadania	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Finansowanie	Planowany termin
Aktualizacja powiatowego programu ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych lub konfliktu zbrojnego (korelacja z programami gminnymi).	Wydział Oświaty, Promocji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Legnicy, właściciele, zarządcy, jednostki samorządu terytorialnego, służby ochrony zabytków.	W ramach działalności urzędów.	2017 - 2020
Stale aktualizowanie elektronicznego banku informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego, szlakach turystycznych na terenie powiatu legnickiego i dostępnej infrastrukturze;	Powiat, gminy, właściciele, zarządcy zabytków i szlaków, PTTK i inne organizacje turystyczne, Wojewódzki Konserwator Zabytków, szkoły.	Środki własne samorządów, dotacje.	2017 - 2020
Opracowanie koncepcji promocji atrakcji turystycznych w powiecie legnickim (zabytkowych obiektów, szlaków turystycznych, imprez i poszczególnych miejsc)	PTTK, powiat, gminy, właściciele zabytków, konserwator zabytków, organizacje turystyczne, firmy branży turystycznej, szkoły	W ramach działalności urzędów i instytucji.	2017 - 2020
Wpieranie współczesnych form krajoznawczo – turystycznych (geocaching itp.)	PTTK, powiat, gminy, właściciele zabytków, konserwator zabytków, organizacje turystyczne, firmy branży turystycznej, szkoły	W ramach działalności urzędów i instytucji	2017 - 2020
Oznakowanie, uzupełnienie lub odnowa oznakowania: <ul style="list-style-type: none"> • Obiektów zabytkowych. • Cmentarzy historycznych. • Zabytkowych parków i ogrodów. 	Właściciele, zarządcy i użytkownicy, nadleśnictwa, Wojewódzki Konserwator Zabytków, gminy, powiat, stowarzyszenia, PTTK i inne organizacje turystyczne.	Właściciele, zarządcy i użytkownicy, nadleśnictwa, Wojewódzki Konserwator Zabytków, gminy, powiat, stowarzyszenia, PTTK i inne organizacje turystyczne, fundusze zewnętrzne, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.	2017 - 2020
Promocja zabytków i historii miejscowości za pośrednictwem stron internetowych powiatu i gmin.	Powiat, gminy, muzea, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, szkoły.	Środki własne w ramach funkcjonowania urzędów, instytucji, dotacje.	2017 - 2020
Wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią miejscowości leżących na terenie powiatu, promocja dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych powiatu: wydawnictwa albumowe, wkładki do czasopism, tematyczne foldery i inne formy popularyzacji, tj. filmy i targi.	Powiat, gminy, muzea, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, szkoły.	Środki własne w ramach funkcjonowania urzędów, instytucji, dotacje.	2017 - 2020
Wspieranie projektów z zakresu edukacji regionalnej, promujących walory środowiska przyrodniczego i kulturowego mających na celu uwrażliwienie uczniów w zakresie świadomości dziedzictwa kulturowego: szacunek dla zabytków, znalezisk archeologicznych etc.	Powiat, gminy, muzea, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, szkoły.	Środki własne w ramach funkcjonowania urzędów, dotacje, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.	2017 - 2020
Dofinansowanie szkolnych konkursów wiedzy o dziedzictwie kulturowym i zasobach przyrodniczych powiatu.	Powiat, gminy, muzea, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, szkoły.	Środki własne w ramach funkcjonowania urzędów, dotacje, WFOŚiGW.	2017 - 2020

- Organizacja staży u pracodawców zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami; - Organizacja subsydiowanych miejsc pracy u pracodawców zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami; - Organizacja robót publicznych w jednostkach odpowiedzialnych za ochronę i opiekę nad zabytkami; - Organizacja prac społecznie użytecznych dla bezrobotnych przez samorządy w zakresie ochrony i opieki lokalnych zabytków; - Organizacja szkoleń dla osób bezrobotnych zamierzających podjąć pracę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;	Powiatowy Urząd Pracy	Fundusz Pracy, Europejski Fundusz Społeczny, PFRON	2017 - 2020
Udzielanie jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej dla bezrobotnych podejmujących działalność w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami.	Powiatowy Urząd Pracy	Fundusz Pracy, Europejski Fundusz Społeczny	2017 - 2020
Finansowanie szkoleń dla pracowników i pracodawców zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego	Powiatowy Urząd Pracy	Fundusz Pracy, Europejski Fundusz Społeczny	2017 - 2020
Ochrona zabytków, których właścicielem jest powiat legnicki; prace rewaloryzacyjno – konserwatorskie oraz podnoszenie standardu i funkcji użytkowych obiektów	Powiat, dyrektorzy jednostek organizacyjnych umiejscowionych w powiatowych obiektach zabytkowych, konserwator zabytków	Środki własne, fundusze zewnętrzne	2017 - 2020
Wsparcie finansowe dla właścicieli zabytków na podstawie uchwały w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków	Powiat	Środki własne przewidziane uchwałą budżetową	2017 - 2020
- sporządzenie projektu budowlanego oraz przeprowadzenie prac remontowych wnętrza budynku Zamku Piastowskiego, obecnie Muzeum Regionalnego w Chojnowie - konserwacja elewacji Baszty Tkaczy	Urząd Miejski w Chojnowie	Środki własne oraz działania przewidziane w ramach działalności urzędu	2017 - 2020
Wykonywanie prac remontowych, restauratorskich, konserwatorskich oraz robót budowlanych przy budynku dawnego domu zakonników (Grania cysterska) w Winnicy	Urząd Gminy Krotoszyce	Środki własne oraz działania przewidziane w ramach działalności urzędu	2017 - 2020
- Rewitalizacja zabytkowego parku w Prochowicach - Remont budynku kaplicy cmentarnej w Prochowicach oraz równolegle do prac remontowych kaplicy, renowacja elementów wyposażenia tj. ołtarza, krucyfiksu, rzeźb oraz obrazu	Urząd Miasta i Gminy w Prochowicach	Środki własne oraz działania przewidziane w ramach działalności urzędu	2017 - 2020

<ul style="list-style-type: none">- kontynuacja prac przy przygotowaniu drugiej części podłoża pod ławki zabytkowych ław oraz przygotowanie podłoża ram bocznych pod nową posadkę w Kościele Filialnym pw. Św. Michała Archanioła w Konradówce- zakup płyt podłogowych na prezbiterium w budynku kościoła Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Antoniego w Niedźwiedzicach	Urząd Gminy Chojnów	Środki własne oraz działania przewidziane w ramach działalności urzędu	2017 - 2020
<ul style="list-style-type: none">- opracowanie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami dla gminy Ruja- kontrola ogólnego stanu zachowania i przeznaczenia zabytków- uzupełnienie lub odnowa oznakowania obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy Ruja- pielęgnacja terenów zieleni wokół obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy Ruja- promocja zabytków za pośrednictwem strony internetowej- wspieranie edukacji związanej z ochroną zabytków w szkołach na terenie gminy Ruja	Urząd Gminy Ruja	Środki własne oraz działania przewidziane w ramach działalności urzędu	2017 - 2020

Ochrona krajobrazu kulturowego – zadania gospodarczo-przestrzenne

Zadania	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Finansowanie	Planowany termin
<p>Uwzględnienie różnych form ochrony dziedzictwa kulturowego w planach miejscowych i w wydawanych decyzjach przez urzędy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ochrona historycznie ukształtowanego układu przestrzennego miejscowości i zespołów zabytkowej zabudowy; - przeciwdziałanie rozproszonemu osadnictwu i ochrona historycznie ukształtowanych układów osadniczych przez wyznaczenie w planach miejscowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk; – przeciwdziałanie rozdrabnianiu własności historycznej; - wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarze historycznych siedlisk nawiązującą do celów budownictwa regionalnego, estetyzacja zagospodarowania terenu i budowli; dostosowanie do standardów zabytkowej przestrzeni publicznej; - przeciwdziałanie rozbudowie, przebudowie obiektów zabytkowych zmieniających bryłę zabytków. 	<p>Powiat, gminy, Wojewódzki Konserwator Zabytków.</p>	<p>W ramach funkcjonowania urzędów i instytucji.</p>	<p>2017 - 2020</p>
<p>Podjęcie różnych form ochrony, rewaloryzacji oraz oznakowania stanowisk archeologicznych, uwzględnienie ich zachowania w decyzjach wydawanych przez urzędy.</p>	<p>Powiat, gminy, stowarzyszenia, organizacje turystyczne, Wojewódzki Konserwator Zabytków.</p>	<p>Środki zewnętrzne.</p>	<p>2017 - 2020</p>
<p>Pozyskiwanie środków z funduszy pomocowych na przedsięwzięcia umożliwiające tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, obsługą ruchu turystycznego, agroturystyki i ekoturystyki.</p>	<p>Powiat, gminy, Powiatowy Urząd Pracy, właściciele, Wojewódzki Konserwator Zabytków, stowarzyszenia.</p>	<p>Środki przewidziane uchwałą budżetową, środki zewnętrzne.</p>	<p>2017 - 2020</p>

Działania związane z ochroną zabytków, których właścicielem jest powiat legnicki

Zadania	Podmioty odpowiedzialne	Finansowanie	Planowany termin
<p>Pomnik Historii- pobenedyktynski zespół klasztorny w Legnickim Polu (funkcja użytkowa - DPS):</p> <p>- remont elewacji budynków nr 2, 4, 5, 6, 7 wraz z renowacją elementów kamiennych</p> <p>- zabezpieczenie przeciwpożarowe obiektów DPS w Legnickim Polu (dalsze etapy – zrealizowano etap I: prace w budynku nr 5 oraz budowa pompowni przeciwpożarowej i remont zbiornika przeciwpożarowego</p> <p>- remont sieci elektrycznej</p> <p>- remont kanalizacji</p> <p>- rewitalizacja terenów zielonych DPS (prace melioracyjne, uporządkowanie drzewostanu, oświetlenia, dróg transportu wewnętrznego i ścieżek spacerowych)</p>	Powiat, użytkownik - DPS Legnickie Pole	środki zewnętrzne i z powiatu legnickiego przewidziane uchwałą budżetową	2017 - 2020
<p>Zespół pałacowy w Brenniku (funkcja użytkowa: DPS „Prząśnik”)</p> <p>- poprawa efektywności energetycznej obiektów DPS „Prząśnik” w Brenniku</p> <p>- restauracja i odnowienie elewacji zewnętrznej budynku głównego „Pałac” DPS „Prząśnik” w Brenniku</p> <p>- opracowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej oraz restauracja i odbudowa ciągów komunikacyjnych na terenie zespołu pałacowego w Brenniku</p>	Powiat, użytkownik DPS „Prząśnik”	środki zewnętrzne i z powiatu legnickiego przewidziane uchwałą budżetową	2017 2017 – 2018 2018 – 2019